UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA ZOOTEHNIKO

Vinko MERZEL

VKLJUČEVANJE KMETIJ V UKREP ZGODNJEGA UPOKOJEVANJA V JUGOVZHODNI SLOVENIJI

DIPLOMSKO DELO
Visokošolski strokovni študij

INCLUSION OF FARMERS IN THE MEASURE OF EARLY RETIREMENT IN SOUTH-EAST SLOVENIA

GRADUATION THESIS
Higher Professional Studies

Ljubljana, 2008

Diplomsko delo je zaključek Visokošolskega strokovnega študija kmetijstvo - zootehnika. Opravljeno je bilo na Katedri za agrarno ekonomiko, politiko in pravo na Oddelku za zootehniko Biotehniške fakultete v Ljubljani. Izvedba ankete je potekala na območju občin Trebnje, Mokronog – Trebelno in Žužemberk.

Komisija za dodiplomski študij Oddelka za zootehniko je za mentorja diplomskega dela imenovala doc. dr. Luko Juvančiča.

Recenzent: doc. dr. Stanko Kavčič

Komisija za oceno in zagovor:

Predsednik: doc. dr. Silvester ŽGUR
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko

Član: doc. dr. Luka JUVANČIČ
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko

Član: doc. dr. Stanko KAVČIČ
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko

Datum zagovora:

Naloga je rezultat lastnega raziskovalnega dela. Podpisani se strinjam z objavo svoje naloge v polnem tekstu na spletni strani Digitalne knjižnice Biotehniške fakultete. Izjavljam, da je naloga, ki sem jo oddal v elektronski obliki, identična tiskani verziji.

Vinko MERZEL

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

ŠD Vs
DK UDK 631(043.2)=163.6
KG kmetijstvo/kmetijska gospodarstva/zgodnje upokojevanje/starostna struktura/ Slovenija/ankete
KK AGRIS E50
AV MERZEL, Vinko
SA JUVANČIČ, Luka (mentor)
KZ SI - 1230 Domžale, Groblje 3
ZA Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko
LI 2008
IN VKLJUČEVANJE KMETIJ V UKREP ZGODNJEGA UPOKOJEVANJA V JUGOVZHODNI SLOVENIJI
TD Diplomsko delo (visokošolski strokovni študij)
OP X, 56 str., 26 pregl., 7 sl., 2 pril., 23 vir.
IJ sl
JI sl/en
AI Namen diplomske naloge je bil ugotoviti, kakšno je izvajanje ukrepa Zgodnje upokojevanje kmetov v JV Sloveniji in kakšna je njihova pripravljenost za sodelovanje v tem ukrepu v prihodnje. Informacije smo pridobili s pomočjo anketnega vprašalnika za gospodarje kmetij, ki bodo v obdobju 2007-2013 izpolnili pogoj zadostne starosti gospodarja za vstop v ukrep (57 do 63 let). Anketirali smo 42 gospodarjev kmetij na območju občin Trebnje, Mokronog- Trebelno in Žužemberk. Nihče od anketiranih gospodarjev ni vključen v ukrep Zgodnje upokojevanje. Poznavanje ukrepa med anketiranci je nizko, saj ga kar 28 odstotkov anketirancev ne pozna, 45 odstotkov pa je zanj samo slišalo. Polovica anketirancev ne izpolnjuje vseh kriterijev upravičenosti. Med preostalimi anketiranci je samo polovica takih, ki bi bili potencialno pripravljeni vstopiti v ukrep, drugi pa o tem ne razmišljajo. Gospodarji pogoje upravičenosti sprejemajo, vendar se jim zdijo sporne omejitve glede starosti. Z višino rente ob predaji kmetije v glavnem soglašajo, ne strinjajo pa se s predlagano dobo prejemanja, ki je po njihovem prekratka. Domet ukrepa Zgodnje upokojevanje pri reševanju problema neugodne starostne strukture na kmetijah torej ostaja omejen. Starejša generacija pogosto odlaša s prenosom, mladi se zaradi slabega dohodka in drugih negativnih pogojev težko odločijo za kmetovanje. Država bi reševanju strukturnih problemov lahko namenila več pozornosti, zlasti z aktivnejšo zemljiško politiko, posredno pa tudi z ustvarjanjem razmer, ki bi bile stimulativnejše za vključevanje mladih v kmetijstvo.

KEY WORDS DOCUMENTATION

DN Vs
DC UDC 631(043.2)=163.6
CX agriculture/agicultural households/early retirement/age structure/Slovenia/ questionnaires
CC AGRIS E50
AU MERZEL, Vinko
AA JUVANČIČ, Luka (supervisor)
PP SI - 1230 Domžale, Groblje 3
PB University of Ljubljana, Biotechnical Faculty, Zootechnical Department
PY 2008
TI INCLUSION OF FARMERS IN THE MEASURE OF EARLY RETIREMENT IN SOUTH-EAST SLOVENIA
DT Graduation Thesis (higher professional studies)
NO X, 56 p., 26 tab., 7 fig., 2 ann., 23 ref.
LA sl
AL sl/en
AB The thesis investigates the actual implementation and readiness of farmers in South-Eastern Slovenia to participate in the measure promoting Early Retirement. Information was gathered by a survey of farm holders that have reached the eligibility threshold for this measure, or will have reached it in the EU programming period 2007–2013. We investigated 42 farmholds in the municipalities of Trebnje, Mokronog – Trebelno and Žužemberk. None of the surveyed households has joined yet the measure Early Retirement. Acquaintance with the measure among the investigated farm holders was low, since 28 per cent of them did not know it and 45 per cent has just heard something about it. Half of the surveyed farm holders did not meet the eligibility criteria and for the rest there was half of those potentially prepared to enter the measure, but the others did not think about it. The farmers accept the eligibility conditions, but age restrictions seem to be disputable to them. They agree with the level of rents, but they disagree with the suggested period of receiving as it is too short in their opinion. The measure Early Retirement that could at least partially alleviate the problem of unfavourable age structure remains limited. The older generation often postpones farm transfer and young people due to small income and other negative conditions hardly decide upon farming. The state could dedicate more attention to the structural problems. It should especially improve land policy and also make conditions that would provide better incentives for young people to start farming.

KAZALO VSEBINE

str.

Ključna dokumentacijska informacija (KDI) III
Key words documentation (KWD) IV
Kazalo vsebine V
Kazalo preglednic VII
Kazalo slik IX
Kazalo prilog X
Okrajšave in simboli XI

1 **UVOD** 1
1.1 OPREDELITEV PROBLEMA 1
1.2 CILJI NALOGE IN DELOVNE HIPOTEZE 2
1.3 STRUKTURA NALOGE 2
2 **PREGLED OBJAV** 4
2.1 VELIKOSTNA IN SOCIO DEMOGRAFSKA STRUKTURA KMETIJSKIH GOSPODARSTEV V JUGOVZHODNI SLOVENIJI IN NA OBMOČJU UE TREBNJE 4
2.2 PROBLEMI, POVEZANI Z NEUGODNO STRUKTURO KMETIJSKIH GOSPODARSTEV IN MOŽNOSTI NJIHOVEGA REŠEVANJA Z UKREPI KMETIJSKE POLITIKE 9
2.2.1 **Težave, povezane z neugodno starostno strukturo kmetij** 9
2.2.2 **Možnosti države pri spodbujanju prenosa kmetij na mlajše gospodarje** 9
2.2.3 **Sistemi spodbud za prenos kmetij na tujem** 10
2.2.4 **Pregled uvajanja ukrepov kmetijske politike za izboljšanje starostne strukture v Sloveniji** 12
2.3 UKREP »ZGODNJE UPOKOJEVANJE KMETOV« V SLOVENIJI 13
2.3.1 **Kratka predstavitev Programa razvoja podeželja 2007 – 2013** 13
2.3.2 **Splošna načela izvajanja ukrepa Zgodnje upokojevanje kmetov** 14
2.3.3 **Izvajanje ukrepa v Sloveniji v obdobju od 2004 do 2006** 15
2.3.4 **Izvajanje ukrepa v Sloveniji v obdobju od 2007 do 2013** 19
3 **MATERIAL IN METODE** 21
3.1 IZVEDBA ANKETE IN POTEK DELA 21
3.2 VSEBINA VPRAŠALNIKA 22
3.3 VNOS IN OBDELAVA ANKETNIH PODATKOV 23

4 **REZULTATI** 24
4.1 SPLOŠNI PODATKI O ANKETIRANIH KMETIJAH 24
4.2 SOCIALNI STATUS ANKETIRANIH 28
4.3 ZGODNJE UPOKOJEVANJE 32
4.3.1 **Ocena težavnosti pogojev** 36
4.3.2 **Ocena višine rente** 42
4.3.3 **Nasledstvo na kmetiji** 43
5 **RAZPRAVA IN SKLEPI** 45
5.1 POZNAVANJE IN NAKLONJENOST UKREPU 45
5.2 OMEJEVALNA MOČ KRITERIJEV 46
5.3 NASLEDSTVO 47
5.3.1 **Generacijski konflikt** 48
5.3.2 **Boj za kadre** 49
5.4 MNENJA GOSPODARJEV 49
5.5 SKLEPI 51
6 **POVZETEK** 53
7 **VIRI** 54
7.1 CITIRANI VIRI 54
7.2 DRUGI VIRI 56
ZAHVALA
PRILOGE

KAZALO PREGLEDNIC str.

Preglednica 1: Velikostna struktura kmetijskih gospodarstev v Sloveniji leta 2000 (SURS, 2002) ... 6

Preglednica 2: Primerjava ekonomske velikosti med obravnavanimi področji (SURS, 2002) ... 6

Preglednica 3: Starostna struktura kmetov v JV Sloveniji (SURS, 2002) ... 7

Preglednica 4: Pregled izplačil rent Zgodnjega upokojevanja (ARSKTRP, 2006, 2007a) ... 17

Preglednica 5: Primerjava med pogoji, rentami in cilji ukrepa v različnih PRP ... 20

Preglednica 6: Raba kmetijskih površin anketirancev (MKGP, 2007) ... 24

Preglednica 7: Gospodarska dejavnost v povezavi s socio ekonomskim tipom ... 25

Preglednica 8: Delež dohodka in starostna struktura ... 28

Preglednica 9: Starostni profil anketiranih ... 28

Preglednica 10: Vrsta pokojninskega in invalidskega zavarovanja ... 30

Preglednica 11: Doba plačevanja prispevkov v pokojninsko blagajno ... 31

Preglednica 12: Poznavanje ukrepa Zgodnje upokojevanje kmetov ... 32

Preglednica 13: Nameni gospodarjev glede vključitve ... 33

Preglednica 14: Vizija vključevanja v ukrep ... 34

Preglednica 15: Razlogi za neizpolnjevanje pogojev za vključitev v ukrep Zgodnjega upokojevanja ... 35

Preglednica 16: Ocena pogoja; 10 let preteklega kmetovanja ... 37

Preglednica 17: Ocena pogoja PKZ v lasti; PKZ – primerljiva kmetijska zemljišča ... 38

Preglednica 18: Ocena pogoja zavarovanja iz kmetijske dejavnosti ... 38

Preglednica 19: Povezanost ocene pogoja 7 let zavarovanja s trajanjem plačevanje v pokojninsko blagajno ... 39

Preglednica 20: Ocena pogoja o predaji celotnega kmetijskega gospodarstva in ureditvi dednih razmerji. ... 39

Preglednica 21: Ocena pogoja (ne)upokojenosti v odvisnosti od vrste PIZ ... 41

Preglednica 22: Ocene rente ... 43

Preglednica 23: Ali že imate izbranega naslednika 44

Preglednica 24: Nasledstvo in obseg kmetijskih zemljišč 44

Preglednica 25: Mnenja o vplivu na odločitev za poklic 50

Preglednica 26: Pomen ocen 50

KAZALO SLIK str.

Slika 1: Delež ESU JV Slovenije in UE Trebnje (SURS, 2002) 5

Slika 2: Starostna struktura gospodarjev v Sloveniji (SURS, 2002) 7

Slika 3: PDM (polna delovna moč) po starostnih skupinah (SURS, 2002) 8

Slika 4: Odstotek odobrenih sredstev od 2004 do 2006 (ARSKTRP, 2007a) 18

Slika 5: Delež dohodka iz kmetijske dejavnosti 27

Slika 6: Ocena zahteve, da prenosnik nepreklicno preneha s kmetijsko dejavnostjo 40

Slika 7: Ocena pogoja o starostni omejitvi 42

KAZALO PRILOG

Priloga A: Anketni vprašalnik

Priloga B: Prošnja za pripravljenost na sodelovanje v anketi

OKRAJŠAVE IN SIMBOLI

ARSKTRP (tudi: AKTRP) – Agencija Republike Slovenije za kmetijske trge in razvoj podeželja

EKSRP – Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja

ESU – evropska enota ekonomske velikosti

EU – Evropska unija

FADN - farm accountancy data network

GERK – grafična enota rabe kmetijskih površin

GVŽ – glav velike živine

JV Slovenija – jugovzhodna Slovenija

KD – katastrski dohodek

KGZS – Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije

KSS – Kmetijska svetovalna služba

KZU- kmetijska zemljišča v uporabi

MDDSZ – Ministrstvo za delo družino in socialne zadeve

MKGP – Ministrstvo za kmetijstvo gozdarstvo in prehrano

OMD – območje z omejenimi dejavniki (angl.: LFA - less favoured area)

PDM – polna delovna moč (1 PDM = 1800 ur)

PIZ – pokojninsko in invalidsko zavarovanje

RS – Republika Slovenija

SKP – skupna kmetijska politika

SURS – Statistični urad Republike Slovenije

št. – številka

UE – upravna enota

ZU – zgodnje upokojevanje

1 UVOD

1.1 OPREDELITEV PROBLEMA

Za slovensko kmetijstvo je značilna visoka povprečna starost nosilcev kmetijskih gospodarstev. Po podatkih zadnjega popisa kmetijstva le-ta znaša 58 let, delež gospodarjev starejših od 55 let pa predstavlja skoraj polovico v starostni strukturi (SURS, 2002). Neugodna starostna struktura nosilcev je poleg drugih neugodnih strukturnih značilnosti slovenskega kmetijstva (velikost kmetijskih gospodarstev, razdrobljenost in nizka produktivnost kmetijskih zemljišč) prepoznana kot dejavnik, ki zavira njegovo konkurenčno prilagajanje na skupnem trgu EU (Program razvoja podeželja …, 2004).

Visok delež starejših kmetov torej predstavlja izziv za kmetijsko politiko, ko skuša spodbuditi večjo učinkovitost kmetijskega sektorja. Tega izziva pa se v Sloveniji od pristopa k EU naprej lotevamo z izvajanjem ukrepa Zgodnje upokojevanje kmetov. Finančna pomoč v obliki letnih rent je namenjena kmetom v starosti med 55[1] in 63 leti, ki opustijo kmetovanje in se odpovedo kmetiji v korist mlajšega naslednika ali za združitev s sosednjimi kmetijami. Cilj ukrepa je spodbujanje in pospeševanje prehoda starejših kmetov iz aktivnega kmetovanja v upokojitev in s tem omogočanje oblikovanja večjih kmetij, ki jih vodijo mlajši gospodarji. Poleg ciljev, povezanih s strukturnimi izboljšavami, pa v literaturi zasledimo tudi motive povezane z doseganjem dohodkovnih ciljev (zagotavljanje socialne varnosti starejšim) in s kontrolo nad obsegom proizvodnje (Kavčič in sod., 2002).

V Programu razvoja podeželja 2004 -2006 je bilo predvideno da se bo v ukrep vključilo 780 nosilcev kmetijskih gospodarstev s čimer bi bilo predano v upravljanje 9200 ha kmetijskih zemljišč. V Programu razvoja podeželja 2007 - 2013 pa si za cilj postavlja vključitev 210 prenesenih kmetijskih gospodarstev s čimer naj bi se preneslo 2226 ha kmetijskih zemljišč (Program razvoja podeželja …, 2007).

[1] Spodnja starostna meja upravičenosti je z novim Programom razvoja podeželja 2007-2013 bila dvignjena na 57 let. Več o tem v poglavju 2.3.4.

Glede na dejstvo, da v preteklem programskem obdobju cilji niso bili doseženi, bi bilo smiselno ugotoviti razloge.

1.2 CILJI NALOGE IN DELOVNE HIPOTEZE

V nalogi nameravamo analizirati, kakšen je odziv na uvedbo ukrepa Zgodnje upokojevanje kmetov v statistični regiji Jugovzhodna Slovenija, kjer je sodeč po podatkih popisa kmetijstva problem neugodne starostne strukture gospodarjev še posebej pereč. Več kot 35 odstotkov nosilcev kmetijskih gospodarstev je starejših od 64 let (SURS, 2002). Zaradi materialnih in časovnih omejitev (raziskava je bila izpeljana z lastnimi sredstvi v okviru diplomske naloge) smo se pri raziskavi omejili na območje upravne enote Trebnje.

Poleg začetnega odziva na uvedbo tega ukrepa nas zanima tudi, ali se pri njegovem izvajanju pojavljajo kakšne nejasnosti ali težave, povezane s pogoji upravičenosti. Na podlagi rezultatov naloge bomo skušali kritično oceniti dosedanje izvajanje ukrepa in podati morebitna priporočila za njegovo nadaljnje izvajanje. V okviru pričujoče diplomske naloge preverjamo naslednje hipoteze, povezane z ukrepom
Zgodnje upokojevanje kmetov:

- Med nosilci kmetijskih gospodarstev obstaja vsaj načelno zanimanje za vključitev v ukrep.
- Kriteriji upravičenosti za dodelitev sredstev iz naslova tega ukrepa so dokaj selektivni.
- Zanimanje za pristop k ukrepu je pogosto povezano z nasledstvom kmetije in z načrtovanimi investicijami na kmetiji.

1.3 STRUKTURA NALOGE

V prvem delu naloge je predstavljen statistični pregled podatkov, ki opisujejo dohodkovno, zemljiško in starostno strukturo na ravni države, statistične regije Jugovzhodna Slovenija in upravne enote Trebnje. V nadaljevanju so opisane možnosti kmetijske politike pri reševanju problemov povezanih z neugodno starostno strukturo in konkretni ukrepi pri nas in v tujini. Predstavljena je kronika izvajanja ukrepa Zgodne upokojevanje v letih 2004,

2005 in 2006. Sledi opis ankete in postopek anketiranja, nato pa analiza tako pridobljenih rezultatov. V razpravi odgovarjamo na hipoteze in skušamo podati konkretne predloge za uspešnejše reševanje strukturnih problemov.

2 PREGLED OBJAV

2.1 VELIKOSTNA IN SOCIO DEMOGRAFSKA STRUKTURA KMETIJSKIH GOSPODARSTEV V JUGOVZHODNI SLOVENIJI IN NA OBMOČJU UE TREBNJE

Za podrobnejši pregled strukture kmetijstva v Upravni enoti Trebnje (UE Trebnje[2]) in v jugovzhodni Sloveniji (JV Slovenija) v primerjavi z Republiko Slovenijo (RS) se v pretežni meri opiramo na statistične podatke popisa kmetijstva 2000, ki edini omogoča vpogled v strukturne razmere v kmetijstvu na ravni posameznih občin. V statistični regiji Jugovzhodna Slovenija je 9,2 odstotkov KZU od vseh kmetijskih zemljišč v uporabi v Sloveniji, medtem, ko območju UE Trebnje pripada 1,8 odstotkov, ali skoraj 20 odstotni delež KZU v JV Sloveniji. Ob bok podatkom o KZU je potrebno dodati podatke o ekonomski velikosti kmetijskih gospodarstev (ESU). Ta se nekoliko razlikuje. Delež ESU v JV Sloveniji, ki se nanaša na območja UE Trebnje je manjši od deleža KZU, na podlagi česar lahko sklepamo o nekoliko nižji produktivnosti kmetijskih zemljišč na območju UE Trebnje. V območju UE Trebnje leži 2,06 odstotkov kmetijskih zemljišč Slovenije, kmetije s tega območja pa prispevajo le 1,72 odstotni delež k celotnemu ESU v Sloveniji (SURS, 2002).

Navedenim popisnim podatkom o posestni strukturi iz leta 2000 dodajamo še najnovejše podatke raziskave strukture kmetijskih gospodarstev v Sloveniji iz leta 2007. Iz njih je razvidno, da je problem neugodne velikostne strukture kmetijskih gospodarstev v Sloveniji nekoliko manjši, vendar še vedno prisoten. Dobra četrtina kmetij obdeluje med 5 in 10 hektarjev kmetijskih zemljišč. V razponu med 1 in 10 hektarjev pa je skoraj 79 odstotkov kmetij (SURS, 2007).

[2] Območje UE Trebnje je do leta 2006 obsegalo samo eno občino (Trebnje). Po letu 2006 sta se na tem območju oblikovali še občini Šentrupert in Mokronog - Trebelno.

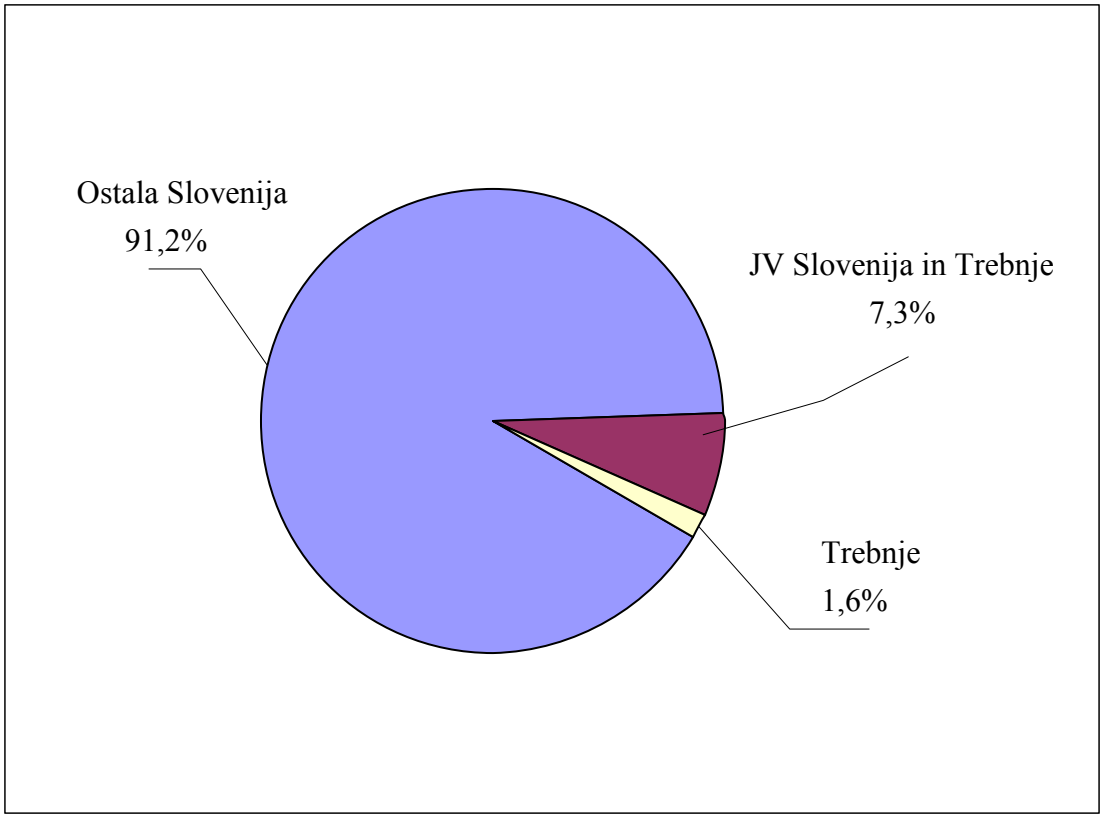

ESU – evropska enota ekonomske velikosti, UE – upravna enota

Slika 1: Delež ESU JV Slovenije in UE Trebnje (SURS, 2002)

Ekonomska velikost slovenskih kmetij, ocenjena z enotami ESU, je majhna. Več kot 47 odstotkov kmetij ima ekonomsko velikost do 2 ESU (1 ESU = 1200 €). V statistični regiji JV Slovenija je odstotek kmetij, manjših od 2 ESU, še višji in znaša kar 51,3 odstotkov. Na območju UE Trebnje pa dosega bistveno nižji delež, in sicer »le« dobrih 42 odstotkov (SURS, 2002).

Pri pregledu kmetij s srednje velikim ESU od 4 do 8 je na ravni Slovenije takšnih kmetij 16 odstotkov, na skoraj enaki ravni je JV Slovenija, medtem ko je Trebnje z 19 odstotki nad slovenskim povprečjem. Odstopanje se pokaže šele pri kmetijah z najvišjo ekonomsko velikostjo nad 16 ESU. Teh je v Sloveniji 3,3 odstotkov, Trebnje pa je na ravni regije; takšnih kmetij je 1,7 odstotkov (SURS, 2002).

Preglednica 1: Velikostna struktura kmetijskih gospodarstev v Sloveniji leta 2000 (SURS, 2002)

	do 2 ha		2 - 5		5 - 10		nad 10	
	N	Odstotek	N	Odstotek	N	Odstotek	N	Odstotek
Slovenija	22997	26,6	30380	35,2	22053	25,5	10890	12,6
JV Slovenija	2513	26,4	3404	35,7	2706	28,4	907	9,5
UE Trebnje	417	22,8	615	33,6	571	31,2	225	12,3

Preglednica 2: Primerjava ekonomske velikosti med obravnavanimi področji (SURS, 2002)

	pod 2 ESU		2 - 4		4 - 8		8 - 16		nad 16	
	N	Odstotek	N	Odstotek	N	Odstotek	N	Odstotek	N	Odstotek
Slovenija	40708	47,2	22673	26,3	13900	16,1	6180	7,2	2875	3,3
JV Slovenija	4889	51,3	2589	27,2	1435	15,1	465	4,9	153	1,6
Trebnje	772	42,2	514	28,1	359	19,6	152	8,3	31	1,7

ESU – evropska enota ekonomske velikosti

Z zgornjimi podatki smo dokazovali, da statistična regija JV Slovenija po večini strukturnih kazalnikov kmetijstva zaostaja za slovenskim povprečjem, taisti strukturni kazalniki za UE Trebnje, se v večini primerov nahajajo nad povprečjem regije. Ta ugotovitev pa ne velja za podatek o kmetijski izobrazbi nosilcev kmetijskih gospodarstev. Znano je, da imamo v Sloveniji nizko izobrazbeno strukturo nosilcev kmetijskih gospodarstev. Samo praktične izkušnje s kmetovanjem ima 86 odstotkov kmetov, opravljen tečaj nekaj več kot osem odstotkov, poklicno izobrazbo s področja kmetijstva ima samo nekaj več kot tri odstotke, medtem ko ima srednjo, višjo ali visoko šolo skupaj le 2,6 odstotkov gospodarjev (SURS, 2002). V JV Sloveniji se delež tistih s praktičnimi izkušnjami poveča na 90 odstotnih točk na račun majhnega števila tistih s formalno kmetijsko izobrazbo. Podobno strukturo ima UE Trebnje, s tem, da je delež izobraženih še nekaj desetink odstotne točke nižji. Za dodatno ponazoritev navajamo podatek o kmetijski izobrazbi nosilcev kmetijskih gospodarstev v Nemčiji, kjer ima 57 odstotkov kmetov formalno kmetijsko izobrazbo; res pa je, da podatek ni docela primerljiv, saj gre v primeru Nemčije za posestno in ekonomsko bistveno večje kmetije (Eurostat, 2005)[3].

[3] Nemčija: povprečna velikost kmetije 45,7 ha; 73 % poljedelskih in 61 % živinorejskih je večjih od 50 ha. 32,2% kmetij ima ESU do 8, 33,4 % med 8 in 40 ESU, 22,1% med 40 in 100 in 12,3 % nad 100 ESU (EUROSTAT, 2005) Slovenija: Povprečni ESU 4,6; nad 40 ESU le 0,5% kmetij (Program razvoja podeželja…, 2007).

Podrobneje smo pregledali podatke o starostni strukturi nosilcev kmetijskih gospodarstev. Povprečna starost gospodarja v Sloveniji je 58 let (SURS, 2002).

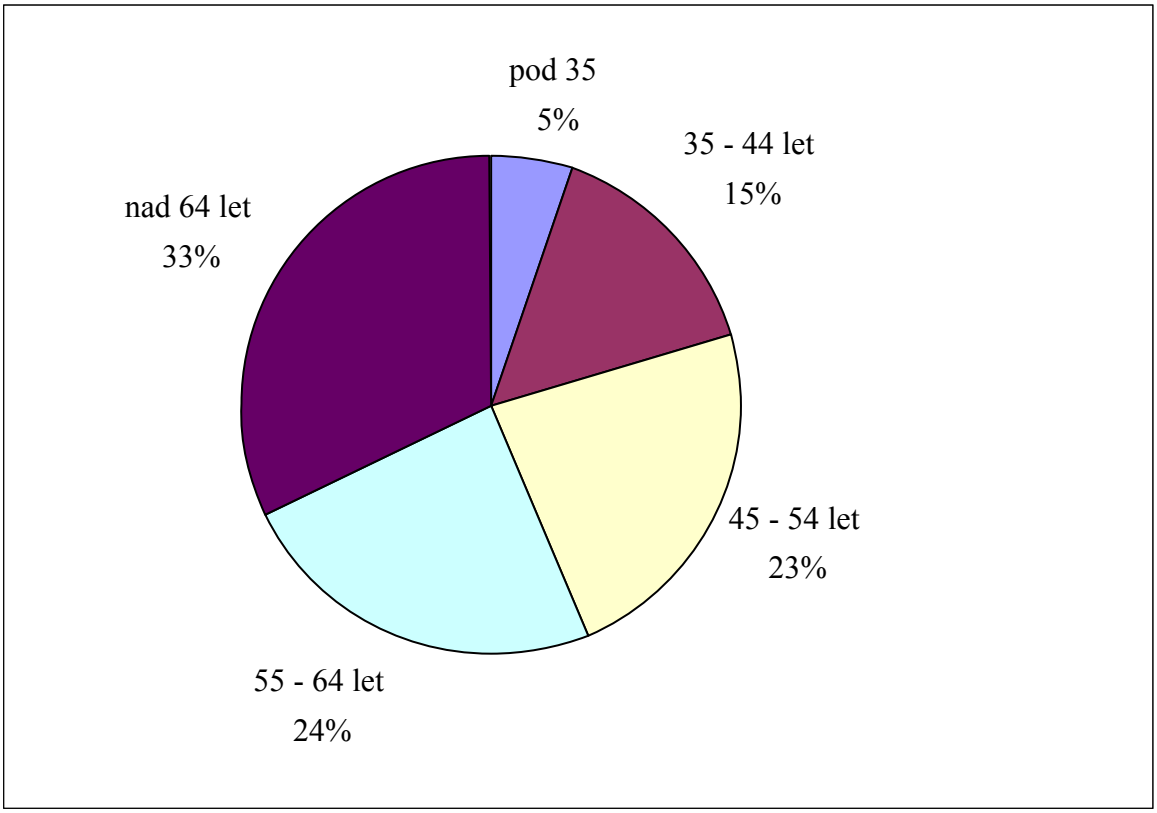

Slika 2: Starostna struktura gospodarjev v Sloveniji (SURS, 2002)

Preglednica 3: Starostna struktura kmetov v JV Sloveniji (SURS, 2002)

Starost gospodarja	Pod 35 let	35 - 44 let	45 - 54 let	55 - 64 let	nad 64 let	Skupaj
Število	427	1419	2072	2231	3381	9530
Odstotek	4,48%	14,89%	21,74%	23,41%	35,48%	100,00%

Že pri pregledu ekonomske velikosti (ESU) smo ugotovili, da so strukturne razmere v UE Trebnje ugodnejše kot v matični regiji in da po kriteriju povprečne ekonomske velikosti kmetijskih gospodarstev celo presega državni nivo. Povezava med ekonomsko velikostjo in starostjo nosilcev je tu očitna. Delež gospodarjev, ki so starejši od 64 let, v UE Trebnje

znaša 30 odstotkov. To je več kot pet odstotkov manj od regije in dva odstotka nižje kot povprečje celotne Slovenije (SURS, 2002).

V korist UE Trebnje gre tudi podatek o deležu gospodarjev, ki so mlajši od 35 let. Takšnih je 7,5 odstotkov, s čimer ima za tri odstotne točke višji delež mladih gospodarjev kot regija JV Slovenija in ravno tako višji delež kot Slovenija. Tudi ostale starostne kategorije govorijo v prid ugotovitvi o ugodnejši starostni strukturi nosilcev kmetijskih gospodarstev v UE Trebnje (SURS, 2002)

V zvezi s pregledom starostne strukture med primerjalnimi področji pa je pomemben tudi podatek o polni delovni moči (PDM), (1 PDM = 1800ur), ki jo naredijo gospodarji v svojih starostnih skupinah. Slika tri prikazuje, kako so zastopani kmetje, ki so najbolj aktivni, prav tako vidimo primerjavo med območji, zajetimi v diplomskem delu.

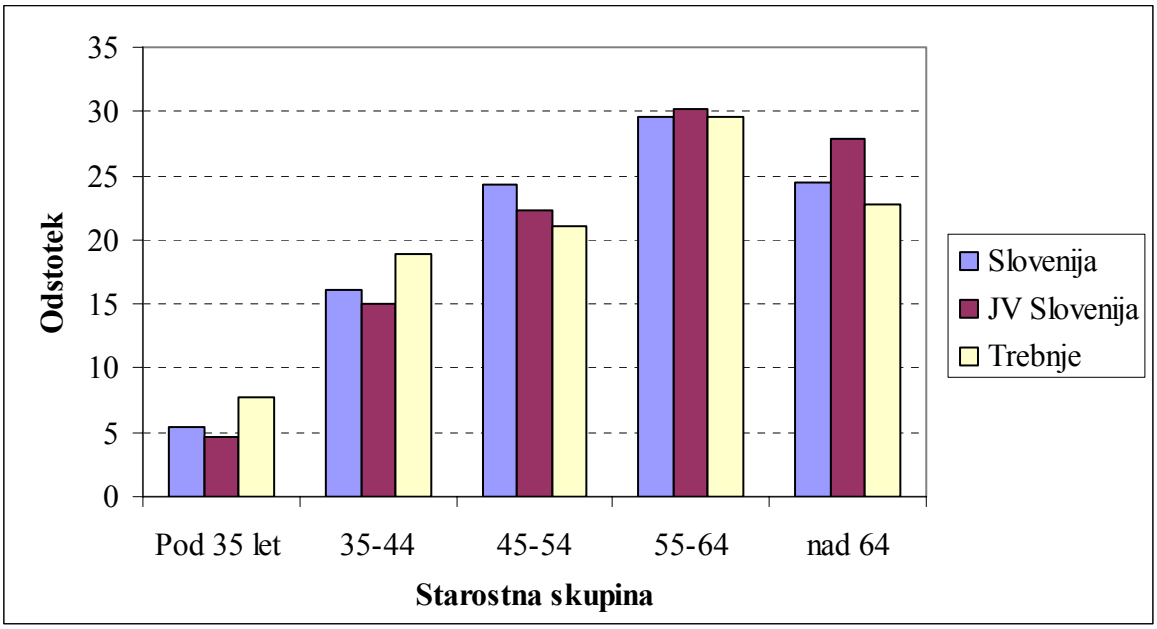

Slika 3: PDM (polna delovna moč) po starostnih skupinah (SURS, 2002)

Gospodarji v skupini od 55 do 64 let kljub slabši zastopanosti opravijo več dela na kmetijah, na podlagi česar lahko sklepamo o slabši učinkovitosti gospodarjev starejših od 64 let. Podatek podpira tezo, da »pomlajevanje« kmetij prispeva k njihovi večji učinkovitosti (SURS, 2002).

2.2 PROBLEMI, POVEZANI Z NEUGODNO STRUKTURO KMETIJSKIH GOSPODARSTEV IN MOŽNOSTI NJIHOVEGA REŠEVANJA Z UKREPI KMETIJSKE POLITIKE

2.2.1 Težave, povezane z neugodno starostno strukturo kmetij

Pregled statistike je pokazal, da je starostna struktura kmetov neugodna - tako v Sloveniji, kot tudi v območju, ki ga obravnavamo v tej diplomski nalogi. Vendar to samo po sebi še ni problem. Starejši kmetje pogosto dosegajo nižjo produktivnost od povprečja in imajo nižjo izobrazbeno raven. Pri prevzemanju novih tehnologij pa so počasnejši. S problemom višje povprečne starosti kmetov od ostalega aktivnega prebivalstva se sicer srečujejo skoraj vse razvite države. Razmerje med starostjo kmetov in ostalega aktivnega prebivalstva pa je v Sloveniji še izraziteje izraženo. Razlogov za to je več. Eden izmed vzrokov je upadanje števila delovnih mest v kmetijstvu. V vsako naslednjo generacijo vstopi v kmetijstvo manjše število mladih. Kavčič in sod. navaja še razloge kot je izguba neodvisnosti, otežkočen dostop do običajne pokojnine, izguba statusa, ki je povezan s kmetovanjem in lastništvo, ki je večinoma v domeni nosilcev. Omenjeni razlogi bodo verjetno nadaljevali trend ohranjanja neugodne starostne strukture (Kavčič in sod., 2002).

2.2.2 Možnosti države pri spodbujanju prenosa kmetij na mlajše gospodarje

Neugoden trend ohranjanja neugodne starostne strukture predstavlja velik izziv kmetijski politiki, da išče načine, kako izboljšati učinkovitost kmetijskega sektorja. S cilji zagotavljanja dohodka ostarelim kmetom, generacijskega prenosa na kmetijah, spremembo namena zemljišč, kadar ta niso primerna za ekonomsko donosen način kmetovanja in kontrolo nad obsegom proizvodnje se v nekaterih državah članicah EU izvajajo različne sheme zgodnjega upokojevanja kmetov (Uredba sveta o podpori za razvoj podeželja iz Evropskega kmetijskega usmerjevalnega in jamstvenega sklada (EKUJS), 1999.)

Namen shem zgodnjega upokojevanja kmetov je izboljšanje strukture kmetijstva. Spodbude se praviloma nanašajo na starostno skupino gospodarjev med 55 in 65 leti, za katere velja, da bi po opustitvi kmetovanja težko našli novo zaposlitev (Kavčič in sod., 2002).

Precejšen del potencialnih prenosnikov ima kandidata za prenos v ožjem sorodstvu (sin, hči), mnogokrat pa prenos kmetije sovpada tudi s starostjo prevzemnika, ki ravnokar začenja s poklicno kariero. Zastarevanje proizvodnih sredstev je pogostejše pri starejših neporočenih gospodarjih, ki nimajo določenega naslednika iz sorodstva. Ta skupina je pogosto zastopana. Kmetje v ciljni skupini od 55 do 65 let imajo nižje dohodke in posedujejo manj zemljišč, ki pa so bolj razparcelirana, pogosteje se odločajo za manj intenzivno proizvodnjo, hkrati pa imajo nižje nekmetijske dohodke in višje socialne prejemke. Za mnoge starejše kmete pomeni umik iz kmetijstva zgolj zmanjšanje in postopno opuščanje proizvodnje, ne pa dejanski umik (Kavčič in sod., 2002).

2.2.3 Sistemi spodbud za prenos kmetij na tujem

V državah Evropske unije imajo sistemi zgodnjega upokojevanja že dolgo tradicijo. V zadnjih desetletjih potekajo znotraj enotnega pravnega okvira EU. Tradicija tovrstnih ukrepov pa je v posameznih državah članicah še precej daljša. Tako je npr. Nizozemska že davnega leta 1964 uvedla nacionalni program zgodnjega upokojevanja, katerega cilj je bil zmanjšati število kmetij in povečati obseg kmetijskih gospodarstev (Kavčič in sod., 2002).

Od sedemdesetih let prejšnjega stoletja pa do danes so se v državah EU izvajale tri sheme zgodnjega upokojevanja. Odločitev glede izvajanja tega ukrepa je bila odvisna od posamezne članice posebej, enako velja glede podrobnejših določil izvajanja ukrepa. Enako kot za vse ukrepe razvoja podeželja so finančna sredstva za izvajanje ukrepa zagotovljena iz evropskega proračuna, ob soudeležbi vsake članice. Polovica javnofinančnih sredstev je iz naslova Evropskega kmetijskega usmerjevalnega in jamstvenega sklada, na območjih, ki zaostajajo v razvoju, pa kar 75 odstotkov. Prva skupna shema je iz leta 1972, ki je z namenom strukturnega izboljšanja vzpodbujala prenos zemljišč. Druga shema je veljala od leta 1988 do 1991, njen osnovni cilj pa je bil opuščanje pridelave. Finančne vzpodbude so bile večje, pogoji za vstop pa manj selektivni. Leta 1992 pa je stopila v veljavo shema s ciljem izboljševanja gospodarske vitalnosti kmetijskih gospodarstev. V zadnji shemi od tedanje dvanajsterice niso sodelovale Avstrija, Nizozemska in Velika Britanija (Kavčič in sod., 2002).

Nizozemska, ki je primerljiv ukrep izvajala prva, pa že od leta 1992 nima nobenega podobnega programa. V času izvajanja je bilo značilno majhno zanimanje za ukrep in posledično malo prenesenih zemljišč. Poznejše raziskave so pokazale, da bi do strukturnih sprememb v smislu prenosa kmetij na mlajše gospodarje prišlo tudi brez spodbud zgodnejšemu upokojevanju (Kavčič in sod., 2002).

V Nemčiji se je izvajal ukrep pomoči starejšim kmetom in nacionalna shema zgodnjega upokojevanja. Kmetijski namen ukrepov je bil zgodnejši prenos mlajšim kmetom. Pogoj je bila zadostna velikost kmetij in plačevanje v sklad za pomoč starejšim, prevzemnik je moral biti gospodar vsaj devet let in izboljšati velikostno strukturo kmetije. Kasneje so ga razširili tudi na ekonomsko nevitalne kmetije. Ukrep je trajal do sredine osemdesetih let. V devetdesetih letih pa so uvedli rento za ukinjanje proizvodnje. Cilji so bili: socialna pomoč starejšim, povečanje kmetij in zmanjšanje presežkov. Do nadomestila so bili upravičeni tudi starejši delavci na kmetiji in družinski člani, ki so zaradi prenosa izgubili delo. Ta sistem so v Nemčiji izvajali do leta 1996 (Kavčič in sod., 2002).

Posebnost predstavlja Švedski model. Leta 1983 so namreč uvedli shemo, vezano na proizvodnjo. S ciljem zmanjšati presežke mleka so bile vzpodbude namenjene le rejcem mlečnih krav. Starejše kmete je motiviral, da bi opustili rejo v zameno za zagotovitev ustreznega standarda do doseženega 65 leta. Kriteriji so bili: starost od 60 do 64 leta, prireja mleka od leta 1989 in opustitev mlečne proizvodnje, a nadaljevanje s kmetijsko dejavnostjo (Kavčič in sod., 2002).

Francija izvaja ta ukrep od leta 1992. V prvotni obliki so bila finančna sredstva razdeljena na pavšalni del na gospodarstvo (fiksni del) in spremenljivi del, odvisen od obsega prenesenih zemljišč. Vključeval je kmetije s površino od 10 do 50 ha kmetijskih zemljišč v uporabi. Izvajali so ga do konca leta 1994. Leta 1995 so s spremembami poudarili prenos zemljišč na mlajše kmete. Vsi kmetje, stari med nekaj manj kot 55 in 60 let so morali izpolnjevati še dodatna pogoja predaje vseh zemljišč, objektov in živine in kmetovanje vsaj preteklih 15 let. V tretjem obdobju z začetkom 1998 pa se je pomoč naslavljala na kmete, ki so morali prenehati s kmetovanjem zaradi ekonomskih problemov ali zdravstvenih težav. Od leta 2000, pa do izteka zadnjega programskega obdobja 2006 so izvajali

ponovno spremenjeno shemo. Kmetje od starosti 55 do 60 let, ki so predali kmetijo mlajšim so, letno prejeli 5.488 €, za starostno skupino od 60 do 65 let pa pokojnino in dodatek 1.525 € strukturne pomoči. Poleg tega so kmetje iz določenih regij prejeli tudi dodatke za gorska območja (OMD), ta je v povprečju znašala 7.622 € (Kavčič in sod., 2002)

V ravnokar končanem programskem obdobju od leta 2000 do 2006 je ta ukrep izvajalo le šest držav članic. Boljši učinki ukrepa so bili v deželah s slabšo zemljiško in starostno strukturo (Grčija, Španija, Portugalska). Ukrep se je v omejenem obsegu izvajal tudi v Franciji in na Irskem, v še manjšem obsegu pa na Danskem. V ostalih državah članicah so izvajali le še obveznosti iz preteklih programskih obdobij (Kavčič in sod., 2002).

2.2.4 Pregled uvajanja ukrepov kmetijske politike za izboljšanje starostne strukture v Sloveniji

Ministrstvo za kmetijstvo gozdarstvo in prehrano (MKGP) je za potrebe pristopnih pogajanj na področju kmetijstva naročilo študijo o ekonomskih razsežnostih izvajanja ukrepa zgodnjega upokojevanja v Sloveniji. Študijo so izdelali doc. dr. Stane Kavčič in sodelavci na Katedri za agrarno ekonomiko politiko in pravo Oddelka za zootehniko Biotehniške fakultete. V delu z naslovom Analiza finančnih razsežnosti morebitne uvedbe ukrepa zgodnjega upokojevanja v Sloveniji, se avtorji posvetijo osnovnim načelom uvajanja ukrepa, upoštevajo socio-ekonomske značilnosti in podrobno analizirajo strukturo gospodarjev v Sloveniji. Velik poudarek pri simulacijski analizi igrata kmetijska zemljišča v uporabi (KZU) in gospodarska moč (ESU) kmetijskih gospodarstev. Na podlagi specifičnih dejavnikov, ki veljajo v Sloveniji, so opredelili štiri osnovne različice: izključujoča, zmerna, komercialna in blaga. Delo, ki je bilo izdano leta 2002 tudi v tej diplomski nalogi služi kot pomemben vir. Kmetijski politiki pa je služila kot vodilo pri načrtovanju ukrepa Zgodnje upokojevanje kmetov. Avtorji na koncu ugotavljajo, da bo ukrep proračunsko zahteven in ga bo ekonomsko težko upravičiti, vendar je nujen za obdelanost slovenskega podeželja (Kavčič in sod., 2002).

V sedaj veljavni pravni ureditvi politike razvoja podeželja EU (Uredba Sveta o podpori razvoja podeželja …, 1698/2005) se države članice in kandidatke lahko odločajo za dva

ukrepa, ki neposredno vplivata na prenos kmetij na mlajše prevzemnike: Zgodnje upokojevanje kmetov in Podpora mladim kmetom za prevzem kmetij. Poleg tega lahko ugodnejši pogoji izvajanja pri nekaterih drugih ukrepih razvoja podeželja (npr. podpore naložbam na kmetijskih gospodarstvih) še posredno spodbujajo generacijski prenos na kmetijskih gospodarstvih (Kavčič in sod., 2002).

Ukrep kmetijske politike, ki ima prav tako za cilj izboljšanje starostne strukture na kmetijskih gospodarstvih, ga pa v nalogi podrobneje ne obravnavamo, je ukrep Podpora mladim kmetom za prevzem kmetij. Ukrep se v Sloveniji izvaja v obliki enkratne denarne pomoči prevzemniku kmetije. Predmet podpore je dodelitev nepovratnih sredstev mladim prevzemnikom kmetij na podlagi izročilne oziroma darilne pogodbe, ali sklepa o dedovanju. Podpora je namenjena za povračilo nastalih stroškov pri prevzemu. Kot stroški se štejejo: notarski in sodni stroški, stroški za izdelavo razpisne dokumentacije in prilog, ter izplačilo dednih deležev, po novem pa tudi investicije, ki so potrebne za prilagoditev proizvodnje (gradnje objektov, nakup opreme…). Stroški se priznajo na podlagi dokazil. Dokazati je potrebno tudi izplačila dedičem (Program razvoja podeželja …, 2007)

2.3 UKREP »ZGODNJE UPOKOJEVANJE KMETOV« V SLOVENIJI

2.3.1 Kratka predstavitev Programa razvoja podeželja 2007 – 2013

Cilji[4] Programa razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2007-2013 (v nadaljevanju: PRP) je, da se do izteka leta 2013 poveča storilnost dela v kmetijstvu, dvigne delež gospodarjev s kmetijsko izobrazbo, poveča storilnost in ekonomska velikost kmetijskih gospodarstev, poveča storilnost dela v gozdarstvu in živilski industriji. Področja ukrepanja v novem programu razvoja podeželja so razdeljena na štiri vsebinska področja (oziroma 'osi'). Opazna razlika s prejšnjimi programskimi dokumenti je v tem, da obravnava podeželje v širšem smislu kot je zgolj kmetijski sektor. Prioritetne naloge se delijo v štiri osi: 1 os; Izboljšanje konkurenčnosti kmetijskega in gozdarskega sektorja, 2 os; Izboljšanje okolja in podeželja, 3 os; Kakovost življenja na podeželju in diverzifikacija

[4] Nekateri cilji I. osi: Stopnja zaposl. v kmet. 15 – 64 let; iz izhodiščne 66%, na ciljno 70,4 %, delež gosp. s kakršnokoli kmetijsko izobrazbo iz 28% na 45%, povečati ekonomsko velikost kmetij iz 4,6 ESU na 5,5 ESU, izboljšati starostno strukturo iz 0,07 – 0,15, dvig bruto naložb v osnovna kmetijska sredstva iz 199 na 227 mio. € (Program razvoja podeželja …, 2007).

podeželskega gospodarstva in 4 os; »LEADER« (izvajanje pristopa). Prva os PRP zajema ukrepe, katerih skupni cilj je izboljševati konkurenčnost kmetijstva, živilstva in gozdarstva. Med drugimi določa nabor ukrepov, ki obravnavajo človeške vire. Ti ukrepi so: Pomoč mladim prevzemnikom kmetij, Poklicno usposabljanje in informiranje v kmetijstvu in gozdarstvu in Zgodnje upokojevanje kmetov (Program razvoja podeželja …, 2007).

2.3.2 Splošna načela izvajanja ukrepa Zgodnje upokojevanje kmetov

Pravna podlaga za izvajanje ukrepov kmetijske politike, med katerimi je tudi Zgodnje upokojevanje kmetov, je podana v uredbi Sveta ES št. 1698/2005 o podpori za razvoj podeželja iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (EKSRP) z dne 21. oktobra 2005. Uredba določa, kaj je potrebno upoštevati pri postavitvi kriterijev za določene ukrepe. V preambuli uredbe je navedeno, da mora Zgodnje upokojevanje kmetov imeti za cilj pomembno strukturno spremembo prevzetih kmetijskih gospodarstev s pomočjo ukrepov za lažji zagon dejavnosti mladih kmetov v skladu z zahtevami teh ukrepov ali s prenosom gospodarstva z namenom njihovega povečanja, tudi ob upoštevanju izkušenj, pridobljenih tudi pri izvajanju prejšnjih shem Skupnosti na tem področju (Wostner in sod., 2005).

Člen 23 Uredbe ES 1698/2005 (Uredba Sveta o podpori razvoja podeželja …, 1698/2005) v šestih točkah postavlja okvire, znotraj katerih države članice Evropske unije (EU) določijo natančnejše pogoje in na podlagi njih izdajo razpis. Člen govori o tem, da je podpora namenjena kmetom, ki prenehajo s kmetovanjem z namenom prenosa na druge kmete, in delavcem, ki se ob prenosu odločijo, da bodo dokončno prenehali z delom na kmetiji. V nadaljevanju določa starostno mejo, ki je najnižja 55 let, najvišja pa ne sme preseči upokojitvene starosti oziroma ne sme biti več kot 10 let mlajši od običajne upokojitvene starosti v konkretni državi. Od prenosnika zahteva, da dokončno preneha z vsemi komercialnimi dejavnostmi na kmetiji in da je v preteklih desetih letih kmetoval. Od prevzemnika pa se pričakuje da je mlajši od 40 let in kot nosilec prvič prevzema kmetijsko gospodarstvo, da ima ustrezno poklicno usposobljenost. Predložiti mora poslovni načrt o razvoju njihovih kmetijskih dejavnosti. Te zahteve so vzete iz člena 22, ki določa podporo mladim prevzemnikom kmetij. Možnost prevzema je tudi za mlajše od 50 let, ki so subjekt

zasebnega prava in od prenosnika prevzemajo gospodarstvo za povečanje svojega kmetijskega gospodarstva. Podpora je namenjena tudi kmetijskim delavcem, za katere uredba prav tako predpisuje, da ne smejo biti mlajši od 55 let in ne starejši kot je predpisana starost za upokojitev, v predhodnih petih letih je moral vsaj polovico delovnega časa delati na kmetiji kot delavec ali družinski pomočnik. Pogoj je tudi, da je vključen v sistem socialnega varstva. Uredba določa tudi maksimalno dolžino prejemanja rente. Ta znaša 15 let, oziroma je omejena s 70 rojstnim dnevom prenosnika, če ga dopolni pred iztekom določene dobe. Kmetijskim delavcem se renta prekine, ko dopolnijo upokojitveno starost. V primeru, ko upravičenec prejema pokojnino iz nacionalne sheme, se podpora dodeli kot dodatek, pri čemer se upošteva znesek nacionalne pokojnine. Uredba določa tudi maksimalne zneske podpor. Prenosnik lahko prejme največ 18.000 € na leto ali 180.000 € v celotnem obdobju. Kmetijskemu delavcu pa namenja največ 4.000 € na leto ali 40.000 € v celotnem obdobju (Uredba Sveta o podpori razvoja podeželja …, 1698/2005).

2.3.3 Izvajanje ukrepa v Sloveniji v obdobju od 2004 do 2006

Ukrep Zgodnje upokojevanje kmetov je bil eden od štirih ukrepov, ki jih je Slovenija v obdobju 2004-2006 izvajala v okviru Programa razvoja podeželja 2004-2006. Izvedbena določila tega ukrepa so opredeljevala prenosnika kot kmeta, ki je vstopil v ukrep in prenesel svoje kmetijsko gospodarstvo na mlajšega prevzemnika (Program razvoja podeželja …, 2004).

V letu vstopa v ukrep je moral vlagatelj, to je prenosnik izpolnjevati naslednje pogoje: (Program razvoja podeželja …, 2004)

- biti je moral starejši od 55 let in mlajši od 63 (velja za moške) oziroma 61 let (velja za ženske),
- v lasti je moral imeti vsaj tri hektare primerljivih kmetijskih zemljišč,
- na kmetijskem gospodarstvu, ki ga prenaša, je moral kmetovati vsaj zadnjih deset let,
- zadnjih pet let je moral biti pokojninsko in invalidsko zavarovan kot kmet ali član kmečke družine. Prav tako se šteje, če je ta čas kmetoval in redno plačeval

prispevke ter bil pokojninsko in invalidsko zavarovan kot kmet ali član kmečke družine, ali,

- zaradi ekonomski razlogov ni mogel plačevati prispevkov in zato ni bil pokojninsko in invalidsko zavarovan kot kmet ali član kmečke družine, pri čemer katastrski dohodek v obdobju, ko prispevki niso bili plačani, ni presegal 260.000,00 SIT oziroma 1.084 € letno, ali,
- ni v celoti izpolnjeval pogojev za upokojitev po nacionalni shemi upokojevanja in ga je Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Republike Slovenije, zaradi delnega izpolnjevanja pogojev za upokojitev po nacionalni shemi upokojevanja obvestil o prekinitvi obveznosti plačevanja prispevkov za invalidsko in pokojninsko zavarovanje,

- nepreklicno je moral prenehati s komercialno dejavnostjo, za svoje potrebe pa je lahko zadržal največ 0,5 ha kmetijskih zemljišč,
- referenčno leto za velikost prenesene kmetije je bilo 2003,
- ni smel biti že upokojen po nacionalni shemi upokojevanja,
- kmetijsko gospodarstvo je moral predati izbranemu nasledniku, ki izpolnjuje pogoje in z njim skleniti ustrezno pogodbo o lastniškem prenosu.

Prevzemnik je moral izpolnjevati naslednje pogoje (Program razvoja podeželja …, 2004):

- Na dan prenosa je moral biti starejši od 18 let in mlajši od 50 let,
- prenosnika je moral naslediti kot lastnik in nosilec kmetijskega gospodarstva,
- na prenesenih zemljiščih je moral kmetovati v skladu z dobro kmetijsko prakso še vsaj deset let,
- imeti je moral najmanj pet let izkušenj s kmetovanjem ali dokončano najmanj tri letno srednjo šolo s področja kmetijstva oziroma druge ustrezne smeri ali najmanj tri leta izkušenj s kmetovanjem, poleg tega je moral opraviti izobraževanje s področja kmetijstva oziroma dopolnilnih dejavnosti v skupnem obsegu najmanj petdeset ur,
- predložiti je bilo potrebno poslovni načrt gospodarjenja kmetije in v skladu z njim v času petih let izboljševati kmetovanje.

V primeru solastništva je lahko vsak prejemal pripadajoči del rente vendar je moral vsak izpolnjevati zahtevane pogoje. Solastniki so se morali dogovoriti za istočasen prenos na enega prevzemnika. V primeru, ko je le eden od solastnikov izpolnjeval pogoje je lahko vstopil v ukrep, če je pridobil v last vso kmetijo in so preostali solastniki nanj prepisali svoje deleže (Logar, 2004).

Agencija je za leto 2004 izplačevala rento 184 upravičencem. V letu 2005 je prejela 111 vlog in izdala 111 odločb in dva sklepa, v letu 2006 pa so prejeli 85 vlog, izdali 85 odločb in dva sklepa. Za slednje so bila prva izplačila izvedena 10.2.2007. Delež izplačil iz skupne blagajne EU je 80 odstoten, ostalo prispeva Slovenija. Za zadnje leto 2006 je 46 upravičencev prejelo izplačilo v skupni višini 480.734,58 €, kar povprečno znaša 10.450,78 € na upravičenca (ARSKTRP, 2007a).

Preglednica 4: Pregled izplačil rent Zgodnjega upokojevanja (ARSKTRP, 2006, 2007a)

Znesek izplačil			SIT	EUR
Leto izplačila	2005	Za leto 2004	227.718.814 SIT	948.828,39€
	2006	Za leto 2004	352.219.751 SIT	1.467.582,30€
		Za leto 2005	207.721.811 SIT	865.507,55€
	2007	Za leto 2004	139.895.215 SIT	582.896,73€
		Za leto 2005	110.844.706 SIT	461.852,94€
		Za leto 2006	115.376.299 SIT	480.734,58€
Skupaj izplačanih sredstev			1.153.776.596 SIT	4.807.402,48€

V skladu z Zakonom o dostopu do informacij javnega značaja, ki zagotavlja tudi transparentnost porabe nacionalnih in evropskih proračunskih sredstev, agencija objavlja prejemnike različnih vrst plačil. Na spletnih straneh ARSKTRP so javno dostopni seznami prejemnikov sredstev ukrepov kmetijske politike, med njimi najdemo tudi pregled izplačil za ukrep zgodnje upokojevanje v letih 2005, 2006 in 2007. Ker so s seznamov razvidni tudi naslovi upravičencev lahko vidimo, koliko upravičencev prihaja iz statistične regije JV Slovenija in koliko jih je v UE Trebnje. Leta 2005 je agencija izplačala sredstva za Zgodnje upokojevanja za leto 2004. Med vsemi upravičenci zasledimo štiri iz JV Slovenije od tega sta dva iz okolice Trebnjega. Leta 2006 so izplačevali rento za leto 2004; omenjeni

četverici sta se pridružila še dva, za leto 2005 pa so nakazali trem novim prenosnikom. Do 31.7.2007 so izplačevali rento vsem šestim vlagateljem iz začetka izvajana leta 2004, pri izplačilih za leto 2005 se je omenjenim pridružil še četrti, za leto 2006 pa so izplačali novima prenosnikoma, ki ravno tako prihajata iz JV Slovenije. Iz podatkov, ki so na razpolago je razvidno, da iz JV Slovenije prihaja skupno 12 vlagateljev od tega dva iz Trebnjega. (ARSKTRP, 2007). Nasledniki dvanajstih novih upokojencev so tako skupaj prevzeli 303 ha KZU ali povprečno 25,2 ha na kmetijo (ARSKTRP, 2007b).

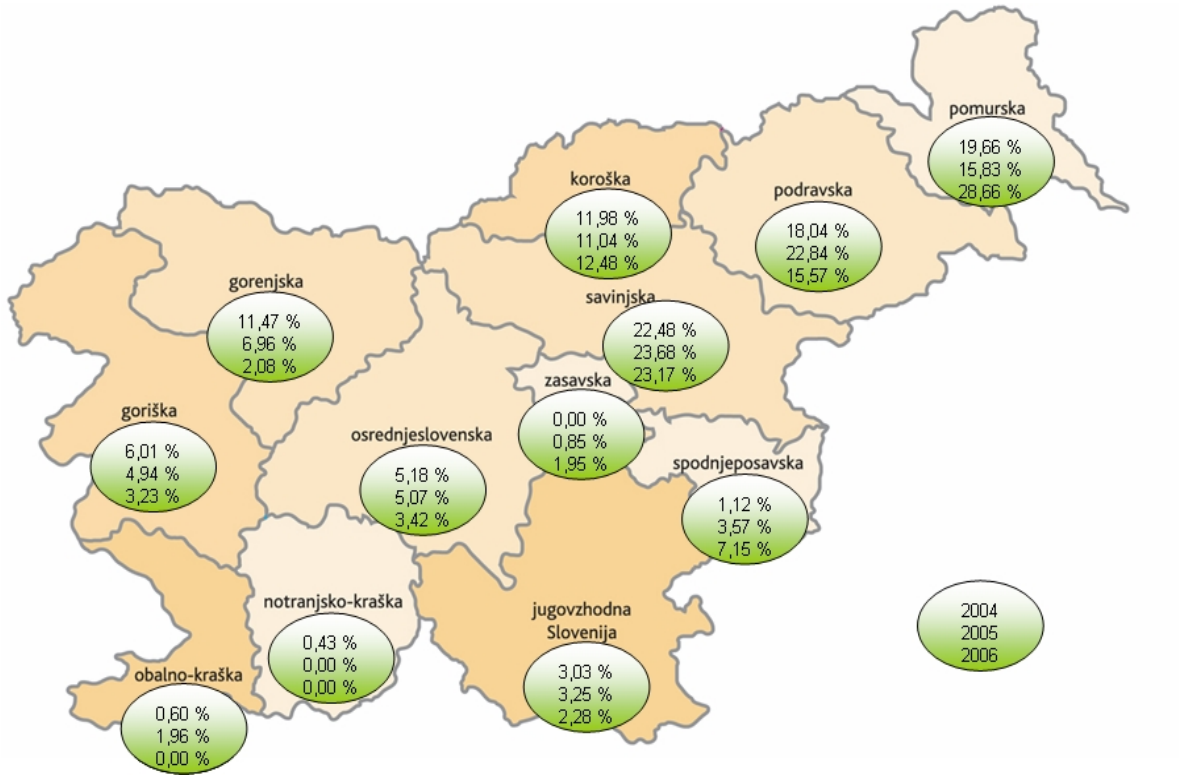

Slika 4: Odstotek odobrenih sredstev od 2004 do 2006 (ARSKTRP, 2007a)

Slika štiri prikazuje, kako se je finančni kolač Zgodnjega upokojevanja delil med statistične regije. Opazimo lahko, da je večina sredstev pripadla kmetijsko bolj razvitim področjem v severovzhodni Sloveniji. Posredno pa lahko ugotovimo, da gre za posestno večje kmetije z boljšo dohodkovno strukturo, zaradi česar je višji delež zavarovanih iz kmetijske dejavnosti.

2.3.4 Izvajanje ukrepa v Sloveniji v obdobju od 2007 do 2013

Ukrep Zgodnje upokojevanje kmetov se v Sloveniji izvaja tudi v novem programskem obdobju. Cilj ukrepa ostaja enak kot do sedaj: izboljšanje starostne in lastniške strukture, zagotoviti socialno varnost in olajšati predajo kmetijskega gospodarstva. Večinoma enaki ali podobni ostajajo pogoji za vstop v ukrep. Fiksni del rente je višji, variabilni pa nižji. Prenosnik je zadnjih deset let kmetoval in bil zadnjih sedem let pokojninsko in invalidsko zavarovan kot kmet ali član kmečke družine, je star med 57 in 63 (61) let, prenaša vsaj 5 ha primerljivih kmetijskih zemljišč, prenesti mora celotno gospodarstvo, zadrži pa lahko največ 0,5 ha, preneha s komercialno kmetijsko dejavnostjo in pred tem ni upokojen po nacionalni shemi (Program razvoja podeželja …, 2007).

Starostna meja za prevzemnike se giblje med 18. in 40. letom. Zgornja meja za prevzemnika je torej znižana iz 50 na 40 let. Prevzemnik se obvezuje, da bo kmetoval in bo lastnik še najmanj za čas prejemanja rente prenosnika. Do sedaj se je prevzemnik zavezal h kmetovanju za desetih let. Ravno tako mora predložiti razvojni načrt in najkasneje eno leto po prevzemu začeti spremljati rezultate kmetovanja po metodologiji FADN (Program razvoja podeželja …, 2007).

Rente po novem znašajo (Program razvoja podeželja…, 2007):

- Fiksni del znaša po novem 5.000 € na gospodarstvo na leto (prej 4.212 €),
- variabilni del po novem znaša do 300 € na hektar, (prej 358 €),
- maksimalna površina, ki se upošteva za izračun variabilnega dela rente je 20 ha, kar je 4 ha manj kot doslej.

Določen je najvišji možni znesek pomoči, to je 110.000 € na prenosnika. Primerjavo pogojev izvajanja ukrepa Zgodnje upokojevanje kmetov prikazujemo še v preglednici 5.

Preglednica 5: Primerjava med pogoji, rentami in cilji ukrepa v različnih PRP

PRP – Program razvoja podeželja

Pogoji upravičenosti	PRP 2004 - 2006[5]	PRP 2007 - 2013[6]
Starost prenosnika	starejši od 55 let in mlajši od 63 let	najmanj 57 največ toliko kot je splošna upokojitvena starost
Površina prim. kmet. zemljišč	vsaj 3 ha v lasti	vsaj 5 ha
Preteklo kmetovanje	vsaj 10 let	vsaj 10 let
Trajanje PIZ v preteklosti	vsaj zadnjih 5 let	vsaj zadnjih 7 let
Prenehati mora s komercialno kmetijsko dejavnostjo, zadrži lahko največ 0,5 ha kmetijskih zemljišč		
Referenčno leto za velikost kmetije	2003	dejanska raba v letu prenosa
Ne sme biti že upokojen		
S prevzemnikom mora sklenit ustrezno pogodbo o prenosu		
Starost prevzemnika	18 - 50	18 - 40
S prevzemom postane lastnik in nosilec		
Kmetovati v skladu z dobro kmetijsko prakso	minimalno 10 let	Za čas prejemanja rente
Kmetijska izobrazba	5 let izkušenj, 3 letna šola s področja kmetijstva, ali 3 leta izkušenj in 50 urno izobraževanje s področja kmetijstva	
Ekonomika kmetovanja	poslovni načrt in v skladu z njim 5 let izboljševati rezultate	
Renta		
Fiksni del (višina letne pomoči na kmetijo)	4.212 €	5.000 €
Variabilni del (višina pomoči na hektar)	358 €	300 €
Upoštevana površina za variabilni del rente (ha)	24 ha	20 ha
Trajanje prejemanja rente	10 let	10 let, oz. do 70 leta
Cilji Programa razvoja podeželja		
Število prenesenih kmetij	780	210
Število prenesenih hektarjev	9200 ha	2226 ha

[5] (Program razvoja podeželja…, 2004)
[6] (Program razvoja podeželja…, 2007)

3 MATERIAL IN METODE

3.1 IZVEDBA ANKETE IN POTEK DELA

Za pridobitev informacij smo uporabili anketno metodo (priloga A). Anketiranje je potekalo meseca avgusta in septembra 2007. Ciljna skupina so bili nosilci in lastniki kmetijskih gospodarstev, katerih starost je med 57 in 63 leti ali bodo to dosegli v prihodnjih sedmih letih, torej do leta 2013, kar pomeni, da so ali bodo potencialni prenosniki, ki se lahko po kriteriju starosti prijavijo v sistem zgodnjega upokojevanja. Kriterijem so ustrezali kmetje med starostjo 50 in 63 let, vendar se zaradi težavnega pridobivanja osebnih podatkov med anketiranci pojavijo tudi nekoliko mlajši in starejši. Podatke o kmetih primerne starosti smo pridobili v sodelovanju s Kmetijsko gozdarsko zbornico Slovenije (KGZS), Kmetijsko svetovalno službo Trebnje (KSS). Posredovali so nam evidence tistih nosilcev ali članov Kmetijskega gospodarstva, ki so opravljali tečaj o varnosti in zdravju pri delu. Najdragocenejši podatek so bile letnice rojstva, ki so omogočale izbor anketirancev, ki so potencialni upravičenci za vstop v ukrep Zgodnje upokojevanje kmetov. Izmed 42 anketirancev jih je bilo 37 iz tega seznama. Evidenca udeležencev omenjenega tečaja je tudi omogočila, da so kmetije, s katerih prihajajo, aktivne, gospodarji pa po večini pokojninsko in invalidsko zavarovani kot kmetje. Ostali anketiranci prihajajo iz bližnje okolice, katerih okvirna starost nam je bila znana. Iz prvotnega seznama 45 anketirancev so trije sodelovanje zavrnili, ostalih 42 se je pozitivno odzvalo. S tem številom smo zadostili zastavljenemu cilju minimalno 40 anket. Za izvedbo ankete je bilo potrebnih 1,35 obiska na kmetijo. Sedemintridesetim smo poslali dopis, v katerem smo jih prosili za sodelovanje (Priloga B). Z nekaterimi anketiranci je bila potrebna uskladitev termina za srečanje preko telefona. Obisk na kmetiji lahko razdelimo na dva dela, ki sta pomembno vplivala na nastanek tega dela:

- Anketiranje; pridobivanje podatkov, ki so opredeljeni v anketi, rezultati pa so večinoma kvantitativni.
- Neformalni razgovor z nosilci, njihovimi partnerji in pogosto tudi ostalimi družinskimi člani o problematiki staranja gospodarjev, (ne)zaposlovanju mladih v kmetijstvu, ostalih strukturnih problemih in težavah, ki zaznamujejo njihov

vsakdan. Rezultati so kvalitativni in prispevajo k širini, ter poznavanju problematike.

Obe plati sta se običajno med sabo prelivali, na splošno pa je anketiranje trajalo okrog 20 minut in ravno toliko neformalni razgovor. Pri slednjem je bila variabilnost v trajanju velika - lahko je bil precej daljši, ali pa ga sploh ni bilo.

Večina anketirancev prihaja iz UE Trebnje, štirje anketiranci pa so iz UE Novo mesto (Žužemberk). Rajon anketiranja je območje občin Trebnje, Mokronog – Trebelno in Žužemberk in sicer v 34 vaseh, ki so razporejene po krajevnih skupnostih Dobrnič, Mokronog, Trebelno, Trebnje, Veliki Gaber in Velika Loka.

3.2 VSEBINA VPRAŠALNIKA

Štirje sklopi obsegajo 18 vprašanj:

- Splošni podatki o kmetiji. Zastavlja vprašanje o vrsti rabe in količini kmetijske zemlje v lasti, vsebuje tudi tabelo za preračun v primerljiva kmetijska zemljišča (PKZ). Podatki o KZU so pridobljeni iz evidenc grafične enote rabe kmetijskih zemljišč (GERK). Pomembni splošni podatki so tudi o osnovni in dopolnilni dejavnosti, obremenitvi površin (GVŽ/ha), delovni sili na kmetiji in deležu dohodka iz kmetijske dejavnosti.
- Socialni status. Za oceno primernosti vključitve v ukrep nas tu zanima starost, vrsta in trajanje pokojninskega in invalidskega zavarovanja (PIZ). Zraven sodi še podatek o višini katastrskega dohodka (KD).
- Zgodnje upokojevanje. V tem sklopu spoznamo poznavanje zgodnjega upokojevanja kmetov (ZU), kot ukrepa kmetijske politike, njihovo pripravljenost za vključitev. Gospodarji ocenijo težavnost pogojev za vstop in ocenijo višino rente. V ta sklop sodi še vprašanje, ki se je žal mnogokrat izkazalo neprijetno in sicer o tem, ali imajo na kmetiji že izbranega naslednika.
- Struktura podeželja. Obsega le eno vprašanje, ki od anketirancev pričakuje oceno vpliva določene teze za katere je splošno znano, da vplivajo na neodločanje mladih za kmetijski poklic.

3.3 VNOS IN OBDELAVA ANKETNIH PODATKOV

Podatke smo analizirali s pomočjo računalniškega programa SPSS (Statistical Package for Social Sciences). Kljub razmeroma majhnemu številu anket smo se lotili analize statistične značilnosti razlik. V podatkovni zbirki prevladujejo nominalne ali ordinalne vrednostne spremenljivke, zato pridejo v poštev samo metode neparametrične statistike. Za ugotavljanje statistične značilnosti razlik smo uporabili hi- kvadrat (χ^2) test.

4 REZULTATI

4.1 SPLOŠNI PODATKI O ANKETIRANIH KMETIJAH

Pomemben podatek o ekonomski vitalnosti anketiranih kmetij in kriterij pri Zgodnjemu upokojevanju je obseg kmetijskih zemljišč, tako tistih v lasti, kot tudi najetih. Od 42 anketiranih gospodarjev jih ima 33 več kot 5 ha primerljivih kmetijskih zemljišč (PKZ), osem kmetij pa je takšnih, ki že zaradi pogoja minimalno 5 ha PKZ v lasti ne bi mogli vstopiti v ukrep. Podatke o zemljiščih v lasti so anketiranci običajno zaokrožili, zato lahko prihaja do določenih odstopanj z realnim stanjem. Drugače je, ko govorimo o t.i. GERK – ih, ki so pridobljeni s spletnih strani MKGP in jih kmetije uporabljajo pri ostalih ukrepih razvoja podeželja. Podatki so natančni, vrednosti pa bistveno višje in niso povezane s površino zemlje v lasti ali PKZ. Obravnavamo torej tri različna merila za obseg zemljišč. Med njimi smo se odločili za podatek na podlagi GERK, ki je najverodostojnejši.

Kmetije obdelujejo povprečno 15,69 ha KZU; največja 52,7 ha in najmanjša 3,7 ha, standardni odklon je 12,55 ha.

Preglednica 6: Raba kmetijskih površin anketirancev (MKGP, 2007)

Obseg KZU v uporabi - GERK	Število (N)	Odstotek (%)
1 - 10 ha	18	43
10 - 20 ha	15	36
20 - 30 ha	4	9
30 ha in več	5	12
Skupaj	42	100

Pojavljata se dva tipa gospodarske dejavnosti na kmetijah; prireja mleka in prireja govejega mesa in sta približno v razmerju 60 proti 40. S prirejo mleka se pogosteje ukvarjajo kmetije z večjim obsegom kmetijskih zemljišč, med njimi je tudi več čistih kmetij. Med tistimi, ki se ukvarjajo s prirejo mleka je 76 odstotkov čistih kmetij, medtem ko delež čistih kmetij pri prireji mesa znaša 56 odstotkov.

Preglednica 7: Gospodarska dejavnost v povezavi s socio ekonomskim tipom

Tip kmetije	Število anketiranih kmetij	Delež določenega tipa prireje	Čista kmetija (N)	Mešana (N)	Delež čistih kmetij	Delež mešanih kmetij
Prireja mleka	25	60	19	6	76	24,00
Prireja mesa	16	38	9	7	56	43,75
Ostalo	1	2	0	1	0	100,00
Skupaj	42	100	28	14		

Področje izvajanja ankete je pretežno v območju z omejenimi možnostmi za kmetijsko pridelavo. Le šest od 42 anketiranih kmetij ne leži v OMD in na vseh šestih se ukvarjajo s prirejo mleka. Med starostjo gospodarja in vrsto dejavnosti ni statistično značilnih povezav (χ^2=1,61;p > 0,05), dobra polovica tistih, ki se ukvarjajo z mlečno proizvodnjo, je mlajših od 55 let, obratno pa velja za kmetije, kjer pitajo govedo. Tu je še enkrat potrebno poudariti, da so bila ciljna skupina anketirancev kmetje med starostjo 50 in 63 let.

Registrirano dopolnilno dejavnost imajo trije anketiranci, od njih je eden še v postopku registracije. Ta sedem odstotni delež je višji od slovenskega povprečja, ki je štiri odstoten (SURS, 2007). Zanimal nas je tudi podatek o stopnji intenzivnosti živinorejske proizvodnje. Ugotovili smo, da na kmetijah redijo povprečno 1,65 GVŽ/ha, ta pa je višja na kmetijah z mlečno proizvodnjo in znaša 1,82 GVŽ/ha, na kmetijah, ki so usmerjene v prirejo mesa, pa je le 1,39 GVŽ/ha. Takšna obremenitev je v določeni meri gotovo posledica »ekstenzifikacijske premije«, ki je bila od leta 2004 do 2006 del neposrednih plačil namenjena rejcem krav mesnih pasem in je določala najvišjo obremenitev 1,4 GVŽ/ha.

Najeto delo uporablja 40,5 odstotkov anketiranih. Tu se pojavijo statistično značilne razlike. Več kot polovica mlekarskih kmetij najema delovno silo, med ostalimi pa manj kot ena petina, (χ^2=6,315;p ≤ 0,05). Tisti, ki delo najemajo, ga uporabljajo povprečno 3,11 dni in to predvsem kot pomoč pri pripravi koruzne silaže.

Bistveno pomembnejši pri analizi strukturnih značilnosti, ki jih naloga obravnava pa so podatki o domači delovni sili na kmetiji. Če iz celotnega vzorca sestavimo povprečno kmetijo dobimo kadrovsko močno ekipo, ta bi štela 3,1 člana, ki vsaj občasno dela na kmetiji. Navedeni seštevek ne izraža delovne sile v enoti PDM. Povprečno imamo 1,16 polno zaposlenega, to je gospodar oziroma anketiranec in pogosto tudi njegova žena. Povprečni anketiranec ima v tem starostnem obdobju otroke, ki so srednješolci ali študentje, nemalokrat pa pri delu pomagajo tudi gospodarjevi starši. Tako dobimo skupaj še 0,81 člana. V našem vzorcu pa je še 1,02 tistih, ki delajo na kmetiji ob drugi zaposlitvi. Manj pogosta je občasna pomoč sorodnikov ali prijateljev: 0,1 član.

Eno od vprašanj v sklopu splošnih podatkov o kmetiji se nanaša na dejanski dohodek, ki ga kmetijska dejavnost prispeva v proračun gospodinjstva. Anketiranci so ocenili delež, tako so razvrščeni v štiri skupine. Kot ostale dohodke so največkrat navedli: lastna plača izven kmetijske dejavnosti, ženina plača, pokojnine in druge socialne prejemke članov gospodinjstva. Ker je v vzorcu veliko čistih kmetij, podatki niso presenetljivi, saj dvema tretjinama anketiranih kmetijstvo prinaša več kot polovica dohodka.

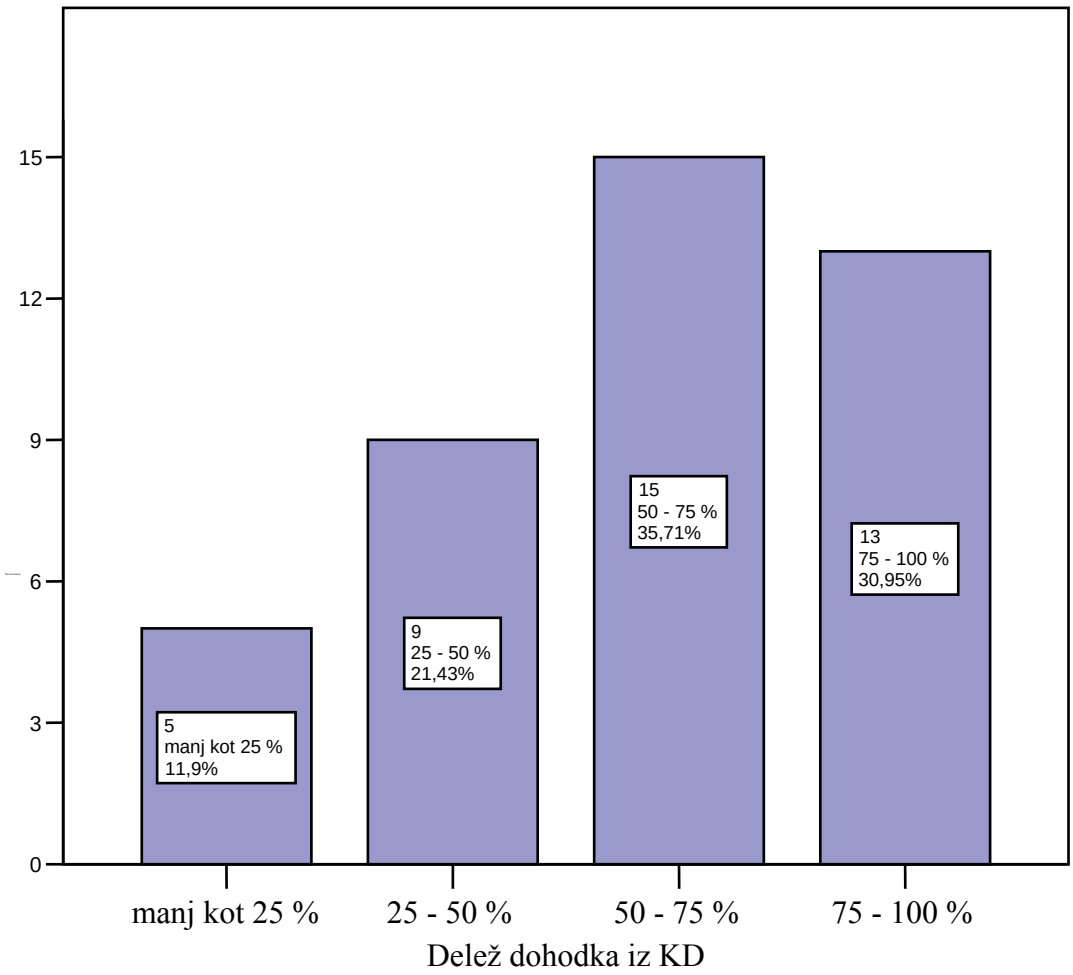

Slika 5: Delež dohodka iz kmetijske dejavnosti (KD)

Slika pet prikazuje razvrstitev naših kmetij po dohodku. Prav je, da poudarimo, da gre za oceno gospodarja, ki pa se odraža na podlagi njegovih interpretacij pojmov prihodek, dohodek in dobiček. Na primer, da kmet sešteje prihodke od oddanega mleka, prodane živine, prejemke ukrepov kmetijske politike in zneske za strojne storitve in jih postavi nasproti ženini plači je to gotovo večji delež kot ga ima kmet, ki je pri oceni upošteval stroške za nabavo reprodukcijskega materiala, amortizacijske stroške,… in je torej upošteval dejanski dohodek. Razlike pri poznavanju ekonomike gospodarjenja na KMG je bilo med anketiranjem moč opaziti, zato kaže pridobljene anketne podatke obravnavati z določeno mero pazljivosti.

V preglednici osem so anketirani gospodarji razdeljeni v enako velika starostna razreda. Opazimo lahko, da mlajši pogosteje dosegajo višji delež dohodka iz kmetijske dejavnosti, a statistično značilne razlike ne moremo potrditi (χ^2=5,788;p $\leq$ 0,05). Razlog morda tiči ravno v zgoraj navedenem različnem tolmačenju pojmov s področja ekonomike.

Preglednica 8: Delež dohodka in starostna struktura

		Delež dohodka iz KD				Skupaj anketiranih
		manj kot 25 %	25 - 50 %	50 - 75 %	75 – 100 %	
Starostne skupine	45-55	0	5	9	7	21
	55-66	5	4	6	6	21
Skupaj		5	9	15	13	42

4.2 SOCIALNI STATUS ANKETIRANIH

Že na začetku poglavja smo govorili o tem, da so bili anketiranci izbrani po ključu starosti. Anketa zajema nosilce kmetijskih gospodarstev, katerih starost jim omogoča, da se lahko v prihodnjih sedmih letih vključijo v ukrep Zgodnje upokojevanje kmetov. Izpolnjevanje ostalih pogojev pa smo ugotavljali na terenu. Pri starostni sestavi je v nekaj primerih prišlo do odklonov zaradi razlik med podatki, ki so bili na voljo in stanjem na terenu. V preglednici devet so predstavljeni osnovni statistični podatki o starostnem profilu anketirancev.

Preglednica 9: Starostni profil anketiranih

Število (N)	42
Povprečna starost	56,17
Mediana	55,50
Standardni odklon	5,14
Varianca	26,43
Minimum	45
Maksimum	66

Namen vprašanj o starosti, vrsti pokojninskega in invalidskega zavarovanja in trajanju letega je enak kot pri vprašanjih o obsegu površin v lasti: ugotoviti izpolnjevanje pogojev upravičenosti. Vprašanje, ki se nanaša na vrsto pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ponuja sedem možnih odgovorov. (Priloga A) Tudi tu se je pokazala značilnost izbranega vzorca kmetij, ki se v velikem obsegu pojavljajo kot profesionalne kmetije. Vseeno pa se opcija »Obvezno zavarovan iz kmetijske dejavnosti«, pojavi zelo redko. Razlog za to je zakonska ureditev področja zavarovanja kmetov, ki morajo na zavarovanega člana dosegati najmanj tolikšen katastrski dohodek ali drug dohodek iz kmetijske dejavnosti, ki ustreza znesku minimalne plače (Zakon o pokojninskem …, 2006).

Višina dohodka, ki je podlaga za vključitev v sistem obveznega zavarovanja, je višina minimalne mesečne plače in znaša 538,53 €. (velja za oktober 2007). Kadar pa kmetijsko gospodarstvo ne izkazuje dobička iz kmetijske dejavnosti, pa mora biti višina katastrskega dohodka zadostna. Ta se izračuna tako, da minimalno plačo pomnožimo s posebnim količnikom. (Štrumbelj – Trontelj, 2004).

Zakon pa tudi omogoča, da se lahko prostovoljno vključijo v obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje, v času, ko opravljajo samostojno kmetijsko dejavnost in ne izpolnjujejo pogoja o višini katastrskega dohodka. Opredeljeni so kot prostovoljno zavarovani kmetje, višina katastrskega dohodka ni predpisana, zavarovanec pa mora opravljati kmetijsko dejavnost kot edini ali glavni poklic. Pravice in dolžnosti prostovoljno zavarovanih kmetov pa se razlikujejo od obvezno zavarovanih. Prostovoljno zavarovani kmetje se lahko odločijo za plačevanje prispevkov, ki so nižji od zavarovalne osnove, kot je predpisana. Najnižji znesek pa je tudi tu določen, vendar z višino bruto zneska zajamčene plače. Zavarovanci, ki so več kot polovico skupne pokojninske dobe preživeli z zavarovanjem z ožjim obsegom pravic, ob upokojitvi niso upravičeni do vrste dodatnih ugodnosti, kot so: delne pokojnine, do odmere pokojnine od najnižje pokojninske osnove, odpravnine, oskrbnine, varstvenega dodatka, dodatka za pomoč in postrežbo, invalidnine in dodatka za rekreacijo (Zakon o pokojninskem …, 2006).

Zgoraj, kratko opisan sistem upokojevanja kmetov je nujen za razumevanje odgovorov. V našem vzorcu ne zaznamo pritrdilnega odgovora na tretjo alinejo: »Prostovoljno zavarovan

za nižji obseg pravic«. Razlog, da se kmetje raje odločajo za višji obseg pravic, je verjetno v tem, da jim le tako pripada »normalna« pokojnina.

Le dva anketiranca izpolnjujeta pogoje za obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Kmetije običajno ne izkazujejo dobička, ki mora preseči višino minimalne plače, zato je merilo višina katastrskega dohodka, kjer štejejo lastna zemljišča, obseg le teh pa po večini ostaja še iz časov agrarne omejitve. Poleg tega gre za območja s slabšo kakovostjo zemljišč (OMD). Rezultat tega je nizek katastrski dohodek, ki onemogoča PIZ na tak način.

Preglednica 10: Vrsta pokojninskega in invalidskega zavarovanja

Vrsta pokojninsko in invalidskega zavarovanja	Število (N)	Odstotek (%)
Obvezno zavarovani iz kmetijske dejavnosti	2	5
Prostovoljno zavarovani za višji obseg	27	64
Zavarovan izven kmetijske dejavnosti	3	7
Ni pokojninsko zavarovan	2	5
Invalidsko upokojen	2	5
Upokojen	6	14
Skupaj	42	100

Vprašanju o vrsti je sledilo še vprašanje o trajanju določene vrste zavarovanja. Možnih je bilo sedem odgovorov. Na prvo možnost: »Ni zavarovan iz kmetijske dejavnosti,« so pritrdilno odgovorili gospodarji, ki so bodisi zavarovani izven kmetijske dejavnosti, so upokojeni po redni shemi ali invalidsko, bodisi sploh niso zavarovani. Med trinajstimi, ki nimajo tovrstnega zavarovanja je osem upokojenih, trije so zaposleni zunaj kmetijske dejavnosti, dva pa ne prispevata v pokojninsko blagajno. Ostali odgovori pa so v intervalih

za delovno dobo po pet let in pomenijo čas neprekinjenega plačevanja v pokojninsko blagajno.

Preglednica 11: Doba plačevanja prispevkov v pokojninsko blagajno

Pokojninska doba	Število (N)	Odstotek (%)
Brez	13	31
0 - 5 let	2	5
5 - 10 let	2	5
10 - 15 let	4	9
15 - 20 let	13	31
20 - 25 let	5	12
Več kot 25 let	3	7
Skupaj	42	100

O razlogih za nizek katastrski dohodek smo že govorili: Prevladujoča razloga sta nizek obseg lastnih zemljišč, slabša kakovost zemljišč in lega v območjih z omejenimi razmerami za kmetijsko proizvodnjo. Kljub temu pa so številni kmetje izražali negodovanje nad prisotnostjo tovrstnega vrednotenja premoženjskega stanja, posebno tam, kjer so družinski člani zaposleni izven kmetijstva in imajo šolajoče otroke, ker jim katastrski dohodek, zmanjša višino otroškega dodatka in poveča prispevke za vrtec, poleg tega pa morajo plačati še dohodnino. Neki anketiranec je pripovedoval, da je svoja zemljišča dal ponovno kategorizirati in s tem znižal »bremena« kmetijske zemlje.

Anketirance smo spraševali po katastrskem dohodku v tolarjih. Znesek, ki so ga navedli, ni točen, ampak zaokrožen. Pet anketirancev tega podatka ni imelo na razpolago. Povprečna višina katastrskega dohodka je 1.189,2 € s standardnim odklonom 396,9 €. Razpon je od 304,2 € pa do 2.083,3 €.

Danes velja, da višina proizvodnje in vsota obdelovalnih površin nimata veliko skupnega s podatkom o površini zemljišč v lasti, ker imajo vse večje kmetije najeta kmetijska zemljišča. Vendar, ko primerjamo katastrski dohodek s površino GERK-ov lahko

ugotovimo, da med njima obstaja statistična razlika; (χ^2=14,239;p ≤ 0,05). Strukturno so se okrepile kmetije, ki so bile že v preteklosti močnejše od konkurence.

4.3 ZGODNJE UPOKOJEVANJE

Zgodnje upokojevanje je ključni sklop vprašanj naše ankete. Zanimalo nas je poznavanje, zato ga je potrebno primerjati tudi s pomembnimi strukturnimi kazalci. Prvo vprašanje v tem sklopu se je neposredno nanašalo na to seznanjenost in poznavanje anketirancev z ukrepom »Zgodnje upokojevanje kmetov«. Struktura odgovorov je prikazana v preglednici 12.

Preglednica 12: Poznavanje ukrepa Zgodnje upokojevanje kmetov

Kako dobro poznate ukrep zgodnje upokojevanje	Število (N)	Odstotek (%)
Ne poznam ga	12	29
Slišal sem zanj, a ne poznam podrobnosti	19	45
Z ukrepom sem solidno seznanjen	8	19
Zelo dobro sem seznanjen	3	7
Skupaj	42	100

Seznanjenost z ukrepom je povezana z obsegom KZU. Statistično značilne razlike se pojavijo, če seznanjenost primerjamo z velikostnimi razredi kmetij (χ^2=17,525;p ≤ 0,05). Kmetje, ki obdelujejo manj kot 10 ha zemlje mnogo pogosteje ne poznajo ukrepa ali pa so zanj zgolj slišali, kot večji kmetje. Izrazitega poznavanja pa ni zaznati v nobeni skupini. Statistično značilnih razlik ne zaznamo v primeru ko poznavanje povežemo z vrsto PIZ (χ^2=18,320;p>0,05), ali ko ga poskušamo povezati z deležem dohodka, ki ga gospodinjstvo dosega iz kmetijske dejavnosti: (χ^2=6,871;p>0,05). Anketiranci, ki imajo mlečno proizvodnjo so pogosteje bolje seznanjeni z ukrepom, kot njihovi kolegi iz sektorja pitanja živine (χ^2=15,569;p ≤ 0,05).

Naslednja tabela zajema odgovore, ki odražajo stališče o njihovi morebitni vključitvi v novem PRP. V vzorcu ni nobenega, ki bi ukrep izvajal, čeprav sta po dostopnih virih na območju izvajanja ankete dva, ki sta na tak način predala kmetijo mlajšemu. Skoraj 24

odstotkov jih računa, da bodo v novem PRP izpolnili pogoje zato bodo možnosti za vključitev preučili, preden bodo dopolnili starost 57 let. Žal polovica vprašanih pogojev ne izpolnjuje. Skrb vzbujajoči pa so ostali, ki jih je 26 odstotkov in bodisi nimajo naslednika, bodisi ukrep zavračajo, ker nimajo informacij ali pa se bojijo odgovornosti, ki jih ta prinaša. Opažanja pri anketiranju pa kažejo, da so vsi trije odgovori med seboj tesno povezani. Vse je povezano z nasledstvom. »Ne zanima me.« ali »Ne poznam ukrepa.« pomeni splošno nezainteresiranost s strani potencialnih prevzemnikov ali nenaklonjenost gospodarjev do prenosa. V štirih primerih pa je anketiranje sprožilo zanimanje in povzročilo proučevanje možnosti, kaj se da storiti, kljub temu da morda ne izpolnjujejo pogojev, ker bi v petih primerih zadostoval že dokup zemlje. Pri anketiranju je bila zaznana tako navdušenost nad ukrepom kot tudi popolna apatija.

Preglednica 13: Nameni gospodarjev glede vključitve

Ali ste / bi se vključili v ukrep	Število (N)	Odstotek (%)
Ukrep izvajam	0	0
Razmišljam o vključitvi v novi shemi	10	24
Ne izpolnjujem pogojev	21	50
Nimam naslednika	2	5
Ne zanima me, ker nalaga preveč obveznosti	4	10
Ne poznam, nimam dovolj informacij	5	12
Skupaj	42	100

Želeli smo izvedeti kako kaže ukrepu Zgodnje upokojevanje v bodoče, zato smo v vzorec vključili tudi bistveno mlajše kmete kot so primerni za ukrep. Vsi, ki bodo do leta 2013 dopolnili 57 let, glede ostalih pogojev pa jim »dobro kaže«, smo uvrstili med tiste, ki izpolnjujejo pogoje. Med njimi pa je bilo zaslediti tudi dva posameznika, ki izpolnjujeta pogoje za zgodnje upokojevanje, vendar bosta v kratkem izpolnila pogoje za upokojitev po redni shemi upokojevanja. Slednji razlog, kakor tudi druge individualne okoliščine, pa lahko delež interesentov za vstop v ukrep še znižajo. Tudi pri tem rezultatu velja opomba, da so v vzorcu produktivnejši kmetje s tega območja, to območje pa je kmetijsko bolje razvito od matične regije.

Z anketo smo ugotovili, da 21 anketirancev načeloma izpolnjuje pogoje, vendar jih je le deset odgovorilo, da o vključitvi razmišljajo oziroma jo bodo proučili, ko bo čas za to. Razlika, torej 11 anketiranih, ki načeloma izpolnjujejo pogoje pa izjavljajo da bodisi nimajo naslednika, bodisi jih ukrep ne zanima ali pa ga ne poznajo (preglednica 14). Nepoznavanje in zavračanje je velik problem, ker se izkazuje, da se tako število upravičencev še dodatno razpolovi. To odpira nova vprašanja.

Preglednica 14: Vizija vključevanja v ukrep

		Število (N)	Odstotek (%)
Izpolnjujejo pogoje in razmišljajo o vključitvi v obdobju 2007 - 2013		10	24
Izpolnjujejo pogoje, toda:	Nimajo naslednika	2	5
	Ukrep jih ne zanima, ga zavračajo	4	10
	Ukrepa ne poznajo	5	12
Ne izpolnjujejo pogojev		21	50
Skupaj		42	100

Pogostejše nepoznavanje in nezainteresiranost smo zaznali pri kmetijah, ki obdelujejo manj zemlje (GERK), medtem ko tisti, ki o vključitvi razmišljajo imajo pogosteje večje kmetije. (χ^2=8,496;p $\leq$ 0,05). Statistično značilne razlike pa so še bolj izrazite, ko vizijo primerjamo s starostnima skupinama 45 – 55 in 56 – 66. Mlajša skupina mnogo pogosteje in bolje pozna ukrep in o njem razmišlja kot njihovi starejši kolegi (χ^2=8,400;p $\leq$ 0,05).

Preglednica 15: Razlogi za neizpolnjevanje pogojev za vključitev v ukrep Zgodnjega upokojevanja

Izpolnjevanje pogojev za vključitev	Število (N)	Odstotek (%)
Načeloma izpolnjujejo pogoje ali jih bodo, dopolnijo starost 57 let	21	50
Niso zavarovani ali premalo časa plačujejo	2	5
Niso zavarovani iz KD	3	7
Niso zavarovani in imajo premalo PKZ	1	2
Premalo PKZ	5	13
Premladi	1	2
Premladi in premalo PKZ	1	2
Upokojen ali invalidsko upokojeni	7	17
Upokojeni in premalo PKZ	1	2
Skupaj	42	100

PKZ – primerljiva kmetijska zemljišča
KD – kmetijska dejavnost

V nasprotju s pričakovanji pa težavo predstavlja tudi prenizek obseg kmetijskih zemljišč v lasti. Pravna podlaga razpisne dokumentacije določa 5 ha primerljivih kmetijskih zemljišč. Na prvi pogled neproblematičen pogoj pa postane pereč problem, ko kmetijska zemljišča preračunamo v primerljiva kmetijska zemljišča. Večina kmetij leži v OMD območju, razlog za to kategorijo pa niso samo naklon kmetijskih površin, ampak tudi plitva, kamnita ali ilovnata tla, zaradi česar so neprimerna za njivske površine. Prevladujejo trajni travniki, ki pa pri preračunu v PKZ štejejo polovično. Področje je bogato z gozdom in je prisoten na vsaki kmetiji, pri izračunu PKZ pa šteje le ena osmina. Po zbranih podatkih je na petih kmetijah omejujoč dejavnik samo PKZ, kar je velik del vzorca. Pojavljajo se tudi primeri odjavljanja iz sheme pokojninskega in invalidskega zavarovanja zaradi visokih prispevkov in nizkih dohodkov iz kmetijske dejavnosti. Razlog za toliko upokojenih v vzorcu je način izbire anketiranih. Na seznamu tečajnikov za varnost in zdravje pri delu so bili tudi mladi, ki pa niso nosilci KMG, zato smo glede na starost predvidevali, da so med njimi takšni, ki bodo lahko prevzeli kmetijo na ta način, vendar so njihovi starši že upokojeni. »Premladi« v vzorcu predstavljata kmeta, ki leta 2013 še ne bosta dopolnila 57 let. Svetlejšo plat predstavljajo tisti, ki bodo v prihodnjih letih lahko svoje načrte podrejali cilju predati kmetijo in se zgodaj upokojiti. Ob predpostavki, da se bo ukrep izvajal do konca predvidenega obdobja je čas na njihovi strani. Morda čas za dokup zemljišč, kjer je to problem. Pomembno je, da ne ponovijo napake nekaterih in ne prekinejo zavarovanja. V

tem času lahko investirajo v naslednika, da se primerno izobrazi in se nenazadnje vživi v poklic kmeta, da ne bo prenos »nujno zlo«.

Da je predajo potrebno načrtovati, dokazujejo odgovori anketiranih. Gospodarji do starosti 55 let pogosteje razmišljajo o vključitvi in redkeje ne izpolnjujejo pogojev, kot starejši od 55 let (χ^2=12,173;p ≤ 0,05).

4.3.1 Ocena težavnosti pogojev

Vse pogoje, ki jih določa uredba 1698/2005 in razpisna dokumentacija AKTRP, smo strnili v osem točk. Poudarek je na določilih, ki veljajo za prenosnika, katerim je anketa tudi namenjena. Pogoji, razpisani za prevzemnika so strnjeni v eni točki. Zaradi slabega poznavanja ukrepa smo pogoje podrobno predstavili ali jih skupaj osvežili, ko je bilo opaziti zadostno razumevanje pa smo anketirance prosili naj naštetim pogojem določijo težavnost z ocenami od 1 – 5. Ocena 1 velja kot neproblematično, 2 je blag pogoj, 3 zmeren, 4 oster in 5 pretiran. Opazili smo, da anketiranci, ki so bližje izpolnjevanju pogojev, ocenjujejo v luči lastnih možnosti za vključitev, tisti pa, ki se zavedajo, da teh možnosti nimajo (upokojeni), pa običajno ocenjujejo na splošno in se torej identificirajo z javnim mnenjem. V naslednjih podpoglavjih smo pogoje razvrstili po težavnosti od najmilejšega do najostrejšega. Srednja ocena vseh pogojev je 2,82 in standardnim odklonom 0,68 s čimer jih anketirani ocenjujejo kot zmerne. Na to vprašanje je odgovarjalo 41 anketirancev.

4.3.1.1 Kmetovanje zadnjih 10 let

Zagotovo najmanjši problem predstavlja ta pogoj. Anketirali smo na področju z močno kmetijsko tradicijo, anketirane kmetije veljajo kot vitalne in so v času velikih sprememb obdržale ali celo povečale proizvodnjo, njihovo delovanje pa ni bilo nikoli pod vprašanjem. Temu primeren je odgovor, saj so ga s povprečno oceno 1,63 uvrstili med neproblematične in blage, standardni odklon odgovora je 0,82. 56 odstotkom anketiranim se pogoj zdi neproblematičen.

Preglednica 16: Ocena pogoja; 10 let preteklega kmetovanja

10 let kmetovanja	Število (N)	Odstotek (%)
Neproblematičen	23	56
Blag	11	27
Zmeren	6	15
Oster	1	2
Pretiran	0	0
Skupaj	41	100

4.3.1.2 Pogoji prevzemnika

Pogoji, katere mora izpolnjevati prevzemnik, so naslednji: (i) prevzemnik med 18 in 40 letom; (ii) Obveže se, da bo kmetoval in bil lastnik še vsaj pet let; (iii) Predložiti mora razvojni načrt in najkasneje eno leto po prevzemu začeti spremljati rezultate kmetovanja po metodologiji FADN. (iv) Imeti mora najmanj pet let delovnih izkušenj ali tri letno šolo s področja kmetijstva ali tri leta izkušenj in 50 urno izobraževanje s področja kmetijstva. Navedeni pogoji, ki jih mora izpolnjevati prevzemnik se anketiranim (prenosnikom) niso zdeli sporni. Izražali so prepričanje, da tistim mladim, ki se bodo prevzema resno lotili, to ne bo povzročalo težav. Povprečna ocena 2,27 pomeni, da je pogoj ocenjen kot blag. Tudi standardni odklon je razmeroma nizek (0,707).

4.3.1.3 Obseg kmetijskih zemljišč

Mnenja o zahtevani višini primerljivih kmetijskih zemljišč so v nasprotju z dejanskim stanjem le-teh pri zajetih kmetijah. Dejstvo, da skoraj petina anketiranih ne dosega tega praga, se pri oceni pogoja ne odraža, saj so ga potencialni prenosniki ocenili kot blag pogoj s povprečno oceno 2,36 pri čemer je standardni odklon 0,733. Pri odgovorih opazimo statistično značilne razlike (χ^2=12,289;p = 0,05), čeprav so bile pričakovane še večje. Osebe z manj od 5 ha PKZ v lasti pogoja niso videle kot omejujoč dejavnik. Razlog za to pripisujemo slabi predstavi o tem, kaj pomenijo primerljiva kmetijska zemljišča kar je bilo pri anketiranju pogosto opaziti kljub dodatnim pojasnilom.

Preglednica 17: Ocena pogoja PKZ v lasti; PKZ – primerljiva kmetijska zemljišča

PKZ – primerljiva kmetijska zemljišča

	Ocena pogoja	Obseg kmetijskih zemljišč po skupinah			Skupaj
		0 - 5 ha	5 - 10 ha	10 - 15 ha	
Obseg kmetijskih zemljišč 5 ha	Neproblematičen	0	3	1	4
	Blag	2	16	2	20
	Zmeren	3	11	1	15
	Oster	2	0	0	2
	Pretiran	0	0	0	0
Skupaj		7	30	4	41

4.3.1.4 Zadnjih sedem let zavarovanja in kmetijske dejavnosti

Trend blagega ocenjevanja se tudi tu nadaljuje. Pogoj je ocenjen kot zmeren z oceno 2,83, ki ima standardni odklon nekoliko večji (1,28).

Preglednica 18: Ocena pogoja zavarovanja iz kmetijske dejavnosti

	Število (N)	Odstotek (%)
Neproblematičen	8	20
Blag	9	22
Zmeren	10	24
Oster	10	24
Pretiran	4	10
Skupaj	41	100

Izrazito statistično značilne razlike opazimo, če primerjamo oceno pogoja, da mora biti prenosnik zadnjih sedem let zavarovan iz kmetijske dejavnosti in njihovo dejansko dobo (ne)plačevanja, (χ^2=14,001;p $\leq$ 0,05).

Preglednica 19: Povezanost ocene pogoja 7 let zavarovanja s trajanjem plačevanje v pokojninsko blagajno

(χ^2=14,001;p ≤ 0,05),		Skupini zavarovancev		Skupaj
		Brez PIZ ali manj kot 5 let	Več kot 5 let PIZ	
Vsaj 7 let zavarovan iz kmetijske dejavnosti	Neproblematičen	1	7	8
	Blag	1	8	9
	Zmeren	3	7	10
	Oster	6	4	10
	Pretiran	4	0	4
Skupaj		15	26	41

4.3.1.5 Izvesti se mora lastninski prevzem cele kmetije…

…razen 0,5 ha lahko prenosnik zadrži zase, razmerja med dediči pa morajo biti urejena. Pogoj je še vedno ocenjen kot zmeren, vendar je opaziti zaostrovanje. S povprečno oceno 3,10 in standardnim odklonom 1,044 se trend obrača na stran rahlemu nasprotovanju.

Preglednica 20: Ocena pogoja o predaji celotnega kmetijskega gospodarstva in ureditvi dednih razmerji.

	Število (N)	Odstotek (%)
Neproblematičen	3	7
Blag	8	20
Zmeren	15	37
Oster	12	29
Pretiran	3	7
Skupaj	41	100

Ko oceno primerjamo s starostjo anketirancev, med dvema skupinama ne opazimo statistično značilnih razlik, (χ^2=7,313;p>0,05). Razlike se pojavijo, ko to stališče primerjamo s tipom proizvodnje. Kmetje, ki imajo mlečno prirejo, pogosteje pogoj ocenjujejo kot blag ali zmeren, kot kmetje, ki živino pitajo. Pri njih je ocena »oster« zelo pogosta. Za slednje statistično značilne razlike velja (χ^2=20,117;p ≤ 0,05).

4.3.1.6 Prenosnik mora nepreklicno prenehati s komercialno dejavnostjo na kmetiji

Naslednji pogoj po težavnosti je soroden prejšnjemu. Oba zahtevata zgolj to, da se mladim omogoči delovanje na kmetiji s polno odgovornostjo. Od prenosnika se pričakuje zgolj, da v zameno za rento formalno odpove kmetijski dejavnosti. Anketa je razkrila nenaklonjenost temu pogoju. Ocena 3,36 s standardnim odklonom 0,94 je še vedno ocena zmerno, vendar ga uvršča na nezavidljivo šesto mesto med danimi osmimi pogoji. Toliko bolj preseneča, ker pogoj ni vezan na neko pravno razmerje (pokojninsko in invalidsko zavarovanje, obseg zemljišč), ampak zgolj odločitev posameznika. Pri skupini kmetov starejših od 55 let to pogosteje predstavlja problem. 35 odstotkov anketiranih iz te skupine pogoj ocenjuje kot oster, vseeno pa statistično značilnih razlik ne zaznamo; (χ^2=5,312;p > 0,05).

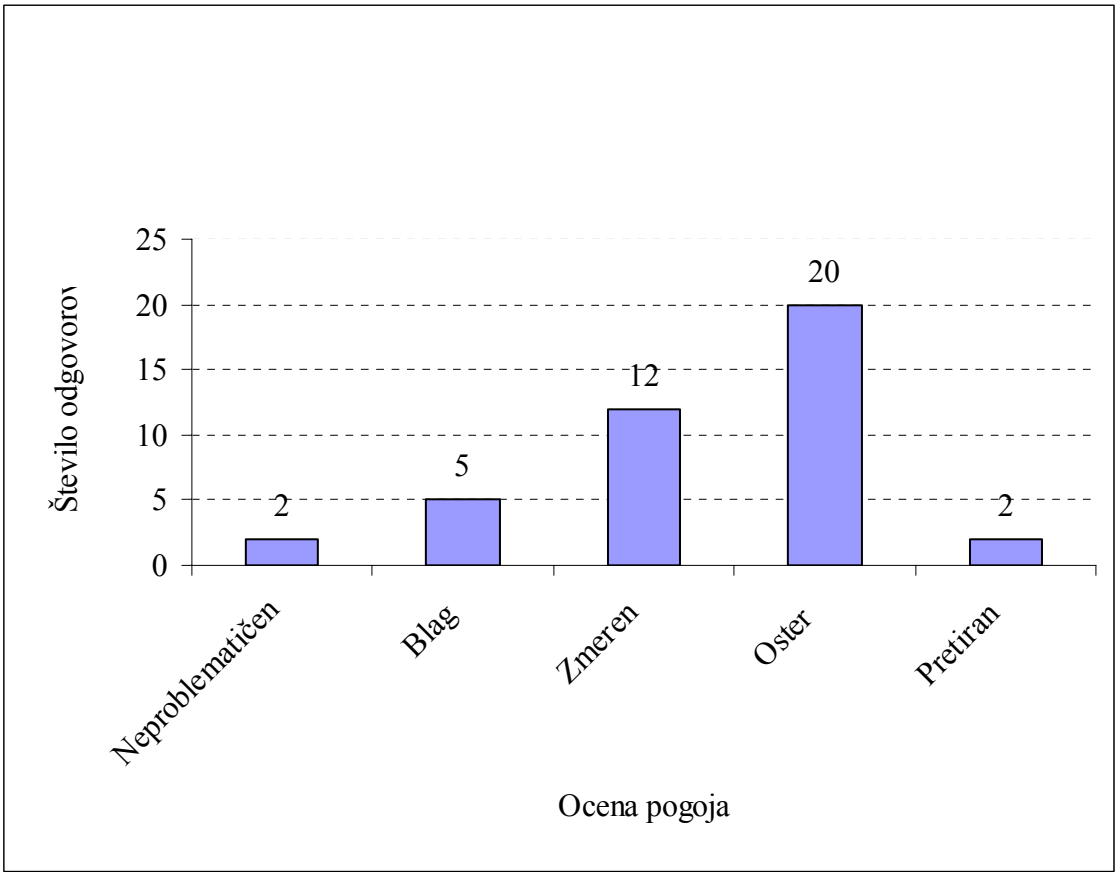

Slika 6: Ocena zahteve, da prenosnik nepreklicno preneha s kmetijsko dejavnostjo

4.3.1.7 Prenosnik ne sme biti upokojen

Ime ukrepa Zgodne upokojevanje že dovolj jasno pove, da ne more veljati za tiste, ki so že upokojeni. Ker je v uredbi in razpisni dokumentaciji kljub temu izrecno navedeno, da prenosnik ne sme biti upokojen smo anketirance prosili za komentar. Ocene pogoja sporočajo, da (ne)upokojitev vendarle ni tako samoumevna, kot se zdi. Pogoj so anketiranci ocenili s povprečno oceno 3,46, ki ima standardni odklon 1,12. Pogoj je s tem na sedmem mestu po težavnosti. Spomnimo naj, da je v vzorcu od 42 anketiranih osem upokojenih. Potrditev najdemo v statistično značilnih razlikah med obema skupinama zavarovanih in nezavarovanih ali upokojenih. (χ^2=9,339;p = 0,05). Podrobnosti so prikazane v preglednici 21.

Preglednica 21: Ocena pogoja (ne)upokojenosti v odvisnosti od vrste PIZ

PIZ – pokojninsko in invalidsko zavarovanje

(χ^2=9,339;p = 0,05)		Upokojeni, nezavarovani in zavarovani izven KD	Zavarovani iz kmetijske dejavnosti	Skupaj
Prenosnik ne sme biti upokojen	Neproblematičen	0	2	2
	Blag	1	5	6
	Zmeren	1	11	12
	Oster	6	7	13
	Pretiran	5	3	8
Skupaj		13	28	41

Pri oceni tega pogoja v povezavi s starostnima skupinama od 45 do 55 in 56 do 66, pa statistično značilnih razlik ne moremo potrditi (χ^2=6,069;p > 0,05), iz odgovorov pa je moč razbrati, da je starejša skupina do njega bolj kritična.

4.3.1.8 Starostna omejitev od 57 let do upokojitve

Verjetno ni naključje, da sta se na zadnjih dveh mestih znašla pogoja, ki urejata starost prenosnika. Na oceno 3,56 s standardnim odklonom 0,86 ne vplivajo značilnosti vzorca, saj med upokojenimi in tistimi, ki so zaposleni kot kmetje ne opazimo razlik pri mnenju o pogoju starosti, (χ^2=1,188;p > 0,05). Slednje dokazuje, da je med anketiranci naletel na

splošno neodobravanje. Ti podatki in odzivi na terenu govorijo o solidarnosti, ki jo izkazujejo tisti, za katere je že sicer ukrep nedostopen. Noben anketiranec pogoja ni ocenil kot neproblematičnega. Posebnih komentarjev je bil deležen dvig starostne meje iz 55 v obdobju 2004 do 2006 na 57 let v PRP 2007 do 2013. Že meja 55 let se je mnogim zdela visoka. Pri pogoju neupokojenosti smo dokazali statistično značilne razlike o neodobravanju starejše skupine. Ta scenarij se pri starostni omejitvi ni ponovil; zaznali smo, da je neodobravanje porazdeljeno po obeh starostnih skupinah (χ^2=0,960;p > 0,05).

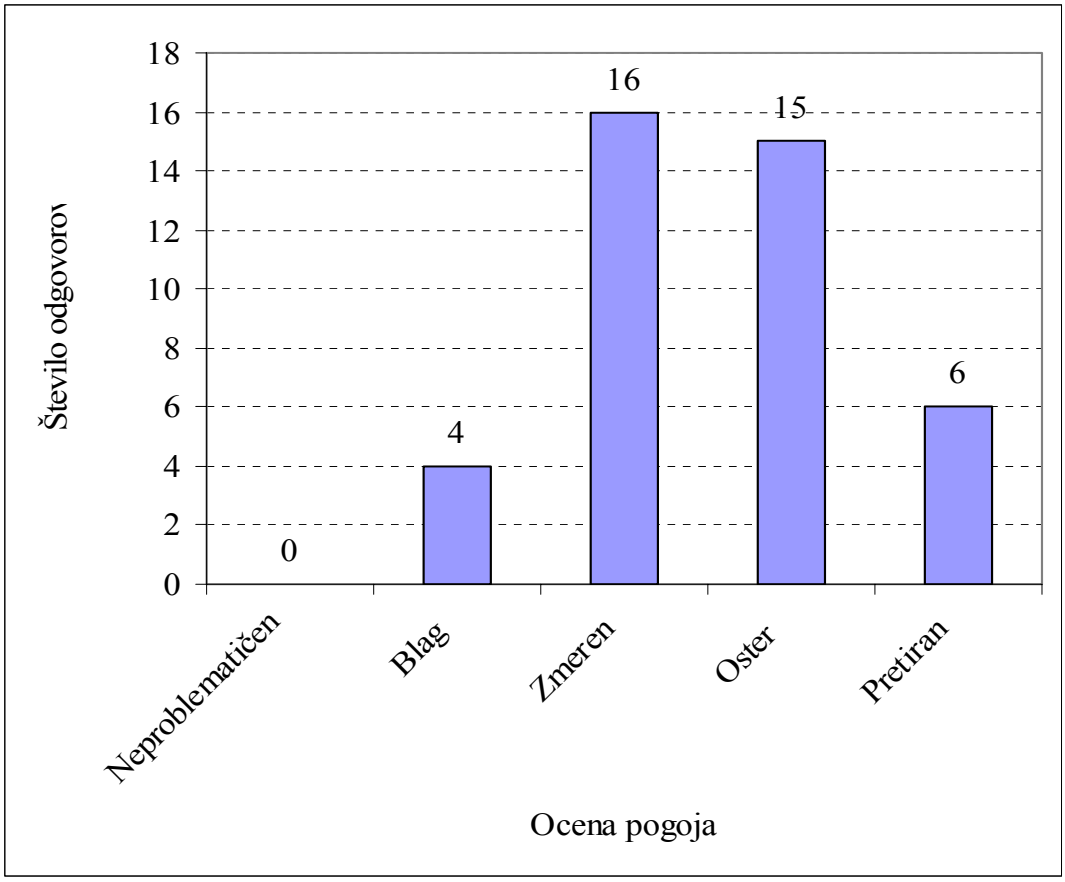

Slika 7: Ocena pogoja o starostni omejitvi

4.3.2 Ocena višine rente

S podobnim pristopom kot pri ocenjevanju pogojev smo se lotili tudi rente. Postavili smo pet trditev, naši anketiranci pa so svoje strinjanje ali nestrinjanje izrazili z ocenami od 1, kar je pomenilo največje nestrinjanje, pa do 5 s čimer so izražali popolno strinjanje.

Preglednica 22: Ocene rente

Trditev o renti	1	Merilo strinjanja in odkloni od ocen	5
Zgornja meja upoštevanih površin 23[7] ha (prej 24) je ustrezna	Se ne strinjam !	Ocena: 3,36 Standardni odklon:0,993	Se popolnoma strinjam !
Fiksni del rente ustreza, variabilni je prenizek		Ocena: 3,05 Standardni odklon: 0,893	
Fiksni del (5.000€/leto) in variabilni del (300€/ha) rente je dovolj visok		Ocena: 2,78 Standardni odklon: 0,753	
Fiksni del je prenizek, variabilni ustreza		Ocena: 2,46 Standardni odklon: 0,744	
Doba prejemanja 10 let je dovolj dolga		Ocena: 2,02 Standardni odklon: 0,821	

Zgornja meja upoštevanih površin pri anketirancih vzbuja najmanj pomislekov. Najvišja, a kljub temu nizka ocena ne more biti odraz omejevanja pri vstopu, ker noben anketiranec te meje ne presega. Različna stališča in relativno nizka ocena prav tako nista povezani z velikostnim razredom PKZ v lasti; (χ^2=5,297;p > 0,05). Trditev, ki opiše oba dela rente in predstavi njeno višino, je bila za večino hkrati tudi informacija in izhodišče za hiter izračun. Najmanj strinjanja so anketirani pokazali s trditvijo, da je doba prejemanja 10 let in starostna omejitev prejemanja do 70 leta primerna.

4.3.3 Nasledstvo na kmetiji

Vprašanje pod zaporedno številko 17 anketirance sprašuje, če imajo na kmetiji že izbranega naslednika. Spraševali smo po tem, ali je izbrana konkretna oseba in ne zgolj to, ali imajo kandidata. Starostna struktura anketiranih omogoča predvidevanje, da so na večini kmetij nasledniki primerne starosti za prevzem. Pri pogovorih o tej temi so se odpirala številna vprašanja, ki pričajo o kompleksnosti tega problema.

[7] Anketirance smo spraševali o zgornji meji 23 ha, kakršna je bila prvotno načrtovana s strani AKTRP, vendar so to določilo spremenili na sedanjih 20 ha.

Preglednica 23: Ali že imate izbranega naslednika

	Število (N)	Odstotek (%)
Da, gotovo	19	45,5
Ne, vendar me za prihodnost kmetije ne skrbi	1	2,5
Ne morem se odločiti	3	7
O tem še ne razmišljam	6	14
Želim predati, a je nasledstvo vprašljivo	10	24
Kmetija bo verjetno opuščena	3	7
Skupaj	42	100

Pogosteje rešeno vprašanje nasledstva imajo po obsegu obdelovalne zemlje večje kmetije z mlečno proizvodnjo, vendar statistično značilnih razlik ne opazimo (χ^2=22,132;p > 0,05).

Preglednica 24: Nasledstvo in obseg kmetijskih zemljišč

		Obdelovalne površine (GERK)				Skupaj
		1-10 ha	10-20 ha	20-30 ha	30 ha in več	
Ali imate na kmetiji že "izbranega" naslednika ?	Da, gotovo	5	7	4	3	19
	Ne, vendar me za prihodnost kmetije ne skrbi	0	0	0	1	1
	Ne morem se odločiti	1	2	0	0	3
	O tem še ne razmišljam	2	3	0	1	6
	Želim predati, a je nasledstvo vprašljivi	7	3	0	0	10
	Kmetija se bo verjetno opustila	3	0	0	0	3
Skupaj		18	15	4	5	42

5 RAZPRAVA IN SKLEPI

V razpravi se starostne strukture lotevamo s konkretnimi odgovori v ožjem smislu ukrepa Zgodnjega upokojevanja, kriterijev in zanimanja zanj, ter v širšem smislu nasledstva in zanimanja mladih za zaposlitev na kmetiji. S tem odgovarjamo na zastavljene hipoteze.

Rezultati ankete in brskanje po statističnih podatkih že dovolj jasno povedo, da gre za izjemno kompleksne probleme, povezane s strukturo podeželja. Ko podatke obogatimo s pogledi iz prakse, pa se spekter vplivov na starostno strukturo še pomnoži. Odkrivanje vseh bi nas verjetno vodilo k širšim problemom te družbe, vendar to ni naš namen.

5.1 POZNAVANJE IN NAKLONJENOST UKREPU

Anketa je razkrila zaskrbljujoče nepoznavanje in apriorno zavračanje ukrepa. Tri četrtine vprašanih gospodarjev ukrepa Zgodnje upokojevanje ne pozna toliko, da bi do njega sploh lahko zavzeli stališče. Posledica tega je, da je v vzorcu kar deset gospodarjev, ki bi lahko vstopili v ukrep, pa zaradi nepoznavanja ali zavračanja kmetijske politike izgubljajo neponovljivo priložnost, da se predčasno upokojijo.

Selektivni pogoji za vstop v ukrep že tako omejujejo število kandidatov, zato je takšna zadržanost toliko težje sprejemljiva. V primerih, ko je razlog zanjo nepoznavanje ga je moč odpraviti z boljšim informiranjem. Težje pa je v okoliščinah, kjer so navzoči predsodki do tovrstnih ukrepov. Kot razlog za zavračanje je tudi neodločenost naslednikov in strah pred odzivom okolice. Umik iz dejavnosti za nekatere namreč predstavlja spremembo samopodobe, izgubo avtoritete in ugleda. V negotovosti z občutkom nemoči pa smo bili v primerih, ko gospodarji nimajo niti potencialnega kandidata za nasledstvo oziroma prevzem kmetije.

Način oblikovanja vzorca nam dokazuje, da smo z območja bivše občine Trebnje zajeli velik delež potencialnih kandidatov za ZU do leta 2013. Anketirance lahko razdelimo v tri skupine:

- Prva skupina predstavlja polovico vzorca, ki ne izpolnjuje pogojev; na zgodnje upokojevanje ne morejo računati.
- Druga skupina so kmetje, ki so zaradi nenaklonjenosti ali nepoznavanja potrebni posebne obravnave. Strokovno delo s to skupino bi bil najboljši odgovor na vprašanje kako izkoristiti tako opevana velika denarna sredstva namenjena slovenskemu podeželju. Naš predlog za izboljšanje stanja je posebna obravnava tistih, ki so zavarovani iz kmetijskih dejavnosti. Pri informiranju kmetov bi morale sodelovati različne inštitucije na različnih ravneh. Veliko dela opravi KGZS, več pa lahko pričakujemo od MDDSZ. Kmetje slabo poznajo pravice in obveznosti iz PIZ, zato bi bilo potrebno da se ZPIZ kmečkim zavarovancem bolje posveti. Zagotovo pa so dobrodošla vsa stanovska društva in združenja, da v svojo dejavnost vključijo tudi tovrstna izobraževanja za kmete. Gotovo je, da togi pristop AKTRP, kot izvajalca razpisov ni zadostno gradivo za informiranje.
- Tretja skupina predstavlja skoraj četrtino vzorca in bo z nadaljevanjem ter podrejanjem strategije temu cilju verjetno stopila v ukrep. Le za teh deset gospodarjev, ki imajo dovolj velik lastni interes je mogoče reči in postaviti prognozo, da bodo potrkali na prava vrata. To število je gotovo prenizko, če se zanesemo na vzorec, ki smo ga dobili po tem, ko smo s seznama produktivnejših kmetij izluščili vse potencialne kandidate. Več kandidatov bi lahko pričakovali tudi glede na množičnost kmetijstva na tem območju, ki prednjači pred svojo matično regijo. Zanemarljivo nizko število dosedanjih vlog se bo očitno nadaljevalo tudi v prihodnje.

5.2 OMEJEVALNA MOČ KRITERIJEV

Jasno je, da so kriteriji zastavljeni tako, da omejujejo število potencialnih kandidatov na takšno vrednost kakršno še dopuščajo za to namenjena sredstva. Kmetje to razumejo, a se istočasno pojavi dvom v sicer iskreno zastavljene cilje ukrepa. Razumevanje postavljenih kriterijev naši anketiranci izražajo z blagimi ocenami. Vrstni red težavnosti pa nazorno pokaže kaj v resnici omejuje pristop. Pričakovano največ negodovanja je bilo izraženega na račun kriterijev, ki obravnavajo starost vlagatelja. Visok delež nosilcev je upokojenih pa

tudi sicer je starostna struktura tako neugodna, da je delež tistih ki »ne morejo blizu« kar tretinjski. Nič manj problematična pa ni spodnja starostna meja. Ta je v novi izdaji ukrepa še za dve leti nižja kot v prvi. S tem je skupina še bolj zaprta. Kakorkoli že razumemo omejevanje števila vlog pa ima za posledico nezaupanje kmetov do ukrepa. Ironično se zdi finančno podpirati ukrepe, ki rešujejo ključni strukturni problem, potem pa z restriktivnimi pogoji učinke izjaloviti.

Pogostega neizpolnjevanja pogoja o višini PKZ v lasti, ne moremo spregledati. Tu naletimo na drugi strukturni problem, ki pa je s starostno strukturo povezan. Namen zgodnega upokojevanja je tudi izboljšanje posestne strukture s pomočjo združevanja kmetij. Pet hektarjev je za kmetijo s pretežnim travnatim svetom in gozdom veliko. Realno to pomeni na primer kmetijo z osmimi ha travnikov in ravno toliko gozda.

Po novem višja renta je naletela na odobravanje, a s komentarji, da glede na izgubo dohodka iz kmetijske delavnosti znesek okrog 7.000 do evrov na leto ni posebna stimulacija, ampak le še normalna pokojnina. Številni anketiranci so izražali pričakovanje da bi glede na skromno rento lahko dobo prejemanja podaljšali na 15 let.

5.3 NASLEDSTVO

Tudi pri problematiki nasledstva lahko anketirane kmetije razdelimo v dve skoraj enako veliki skupini. Soditi o tem, ali je polovica z bolj ali manj zagotovljeno bodočnostjo dovolj vzpodbuden podatek ali ne, je težko. Ta vrednost še dodatno zbledi, ko upoštevamo splošni eko-socialni pomen teh kmetij, za katerega vemo, da je pomemben.

Eno je gotovo: kmetije z vizijo imajo v tem pogledu definiranega naslednika in njegovo vlogo. Naslednik je del celostnega načrta, ki vključuje vzgojo z naklonjenostjo do podeželja in kmetijstva, konča pa se z vključitvijo v formalno izobraževanje s področja kmetijstva. Širok spekter pa omogoča svobodno odločitev za poklic. K viziji sodijo še načrtovane investicije, rezervni scenariji in določena vloga v družbi. Na takšnih kmetijah je slišati manj tarnanja nad odločitvami kmetijske politike, pa tudi sodbe so bolj objektivne.

Takšne in podobne lastnosti so bile skupne našim kmetijam, na katerih so odločno dejali, da imajo naslednika.

Pri polovici kmetij, kjer vizija ni začrtana, pa številčno najbolj izstopa skupina, kjer gospodarji želijo predati, a je nasledstvo vprašljivo. Pozornost takoj usmerimo v potencialne naslednike. Pogosto starši z razumevanjem sprejemajo negativno odločitev običajno sinov, ki svoje vizije ne vidijo v kmetijstvu, ker namreč tudi starši sami v kmetijski dejavnosti ne vidijo perspektive. Starost jim ne omogoča alternative, njihovi otroci pa imajo zaradi mladosti vse možnosti odprte.

5.3.1 Generacijski konflikt

Nobena izmed kmetij, pa naj sodi v prvo ali drugo skupino pa ni imuna na značilnosti, ki jih prinašajo medgeneracijski odnosi. Večina se je osredotočila na vlaganja v zemljo, objekte in mehanizacijo, a na naložbe v socialni kapital je pozabila ali vanjo vložila premalo. Kmetij z ustrezno socialno in materialno oskrbovano bivšo generacijo gospodarjev ter z usposobljenimi in tudi socializiranimi nasledniki hkrati je v Sloveniji malo. Neurejeni odnosi med generacijami in lastniški odnosi so na številnih kmetijah vzrok za podrejen ali socialno tvegan položaj žensk ali priženjenih gospodarjev, pa tudi beg mladih iz kmetij (Zemljič, 2004).

Razlogi za zadržanost pred tovrstnimi ukrepi kmetijske politike in pomanjkanje vizije so torej v veliki meri odvisni od urejenih socialnih razmerij na kmetiji. Številni gospodarji bi morali že razmišljati o pravno formalnem nasledniku čeprav je lastnik kmetije še vedno gospodarjev oče, ali pa je ta zgolj solastnik. Pogosti so primeri solastništva gospodarja z brati in sestrami, na pomanjkanje ciljev pa dodatno vpliva še negotova usoda najetih kmetijskih zemljišč. Če k temu dodamo še negotovosti, ki jih prinaša ekonomska situacija kmetijstva, značilnosti kmetijskega poklica, ki je odvisen od narave, pa je pesimizem že skoraj upravičen. Težnje po tem, da bi stvari pravno uredili tako, da bi preprečili negotove situacije glede lastništva, niso dovolj. Brez občutka odgovornosti do podeželja, kmetijstva in ljudi, se stvari ne morejo izboljšati. Noben pravni kalup ne more na mesto nas upravljati

zapletenih medsebojnih odnosov. Ne glede na to pa omenjene razmere ne morejo biti stimulativne za bodoče prevzemnike.

5.3.2 Boj za kadre

Tudi, ko zgoraj našteti razlogi ne predstavljajo ovire pri razvoju kmetijstva in dejavnosti na podeželju, se vzporedno odvija zgodba skupnega trga in ekonomskih zakonitosti. Ta se ne odvija za štirimi stenami, ampak je globalni pojav. Kmetijstvo je zaradi svoje neelastičnosti podvrženo veliki konkurenci za delovno silo. Mladi se zavedajo, da je v kateri koli dejavnosti mogoče lažje in hkrati bolje zaslužiti, zraven pa je še delavnik praviloma bolj jasno definiran, česar v kmetijstvu ne moremo pričakovati. Visok standard, ki ga ponuja okolje, je močan magnet za mlade, le ob dovolj močni zavesti pa prevladujejo prednosti, ki jih prinaša ta poklic.

Vse to nam sporoča, da nasledniki na kmetiji niso nekaj samoumevnega. Da se mlad človek odloči za kmetijski poklic, je potrebna celostna vzgoja v duhu odprtosti, neformalno in formalno izobraževanje za kmetijstvo, urejena razmerja med generacijami in primerne naravne danosti. Zapleten splet okoliščin, kakršnega najdemo tudi pri nekaterih drugih redkih poklicih. Ta sprememba v primerjavi s preteklostjo, ko je bil naslednik bolj samoumeven, pogosto kar v naprej določen, izvira iz dejstva, da kmet nekoč ni bil poklic ampak način življenja. Osnovni cilj je bil preživeti, zato pa je bila dovolj hrana in cilj je bil izpolnjen. Tudi zato se še danes soočamo z nizkim ugledom tega poklica, ki je bil prevečkrat sinonim za revščino. S stigmatizacijo so se soočile vse povojne generacije. Kmet je bil v svojem poklicu bolj samostojen in zato bolj podoben obrtniku, torej kapitalistu kot pa proletarcu. Zato je bil neke vrste razredni sovražnik totalitarnega režima. Ti predsodki so pomembni, ker so sledi te stigmatizacije prisotne še danes. Kmet le počasi pridobiva na ugledu. Poklic z nizkim ugledom pa za mlade ni privlačen.

5.4 MNENJA GOSPODARJEV

Razloge za neodločanje za prevzem dobro poznajo starši oziroma prenosniki potencialnim prevzemnikom. Njihov pogled na ta problem in razloge, skuša razkriti zadnje vprašanje

naše ankete. Narava vprašanja je takšna, da sodi k razpravi. Vprašanje je zastavljeno tako, da smo anketirancem navrgli dejstva, za katere je splošno znano, da gre za razloge, ki mlade odvračajo od kmetijstva. Gospodarji pa so trditve ocenili z ocenami od 1- malo vpliva do 5- zelo vpliva.

Preglednica 25: Mnenja o vplivu na odločitev za poklic

Ocena vpliva na odločitev mladih za kmetijstvo po mnenju anketirancev	Povprečna ocena	Standardni odklon
Nizki dohodki	4,46	0,60
Neugodne posestne razmere (npr. zemljišča slabše kakovosti, visoke najemnine, razdrobljenost in drugi neugodni pogoji)	4,26	0,97
Današnje zaposlitve zahtevajo celega človeka, zato se ne morejo ukvarjati še s kmetijstvom. Dovolj je en poklic.	4,15	0,81
Negotova ekonomska situacija kmetijstva	4,10	0,64
Kmetije, ki naj bi jih prevzeli, ne zagotavljajo preživetja.	4,08	0,70
Veliko dela, malo učinka	3,87	0,83
Za preusmeritev in posodobitev kmetije so potrebni veliki vložki, a začeti iz nič se ne da.	3,85	0,78
Težko delo, malo prostega časa.	3,62	0,78
Za skupno življenje na kmetiji mladi težko dobijo partnerico / partnerja.	3,54	0,85
Nimajo primernega znanja.	2,95	0,83
Velika odvisnost od narave; zaradi grozečih klimatskih sprememb je negotovost še večja.	2,62	0,67
Negotova prihodnost kmetijskih subvencij na daljši rok.	2,59	0,94
Številni predpisi in omejitve, ki jim jemljejo pogum.	2,32	0,77

Preglednica 26: Pomen ocen

Nima vpliva	Malo vpliva	Nekoliko vpliva	Pomembno vpliva	Zelo vpliva
1	2	3	4	5

Odgovori le pritrjujejo sporočilu tega poglavja. Pogovor s kmeti pred, med in po anketiranju se je spontano gibal okrog problemov, ki so predstavljeni in ocenjeni v zadnjem vprašanju ankete. Rezultati tega vprašanja dajo slutiti, da bi ob boljši ekonomski

situaciji kmetijstva, ki bi konkuriralo drugim vejam v gospodarstvu, vendarle prevladal dohodkovni vidik in pozitivno vplival na vse strukturne kazalce. Boljši dohodek bi negiral vse naštete probleme. Ko ni denarja, je vse problem.

Specifika kmetijstva je pač takšna, da upravlja z naravnimi viri. Opuščanje kmetijstva lahko postane usodno. Vsaka država mora imeti zagotovljeno samooskrbo s hrano, kajti v primeru pomanjkanja hrane (klimatske spremembe) že izbrisane meje čez noč postanejo zidovi. V obdobjih obilja hrane je na nas, da kmetijske površine obvarujemo z izvajanjem kmetijske dejavnosti. Ne smemo pozabiti, da je zemlja kapital, ki zanima marsikoga. Mnogi kmetje čutijo velike pritiske in težnje po urbanizaciji. Kmetijske površine okoli večjih mest so izpostavljene industrijski in stanovanjski gradnji, na ruralnih območjih pa vikend naseljem. Novodobni vlagatelji, ki kupujejo opuščene kmetije po logiki razprševanja kapitala, nas ne bodo čakali, da se zganemo. Razpršenost kmetijske zemlje predstavlja mozaik, ki lahko izgubi svojo podobo postopoma. Delno to lahko dopustimo, toda moramo vedeti, kje so meje. Odgovornost je velika:

- Kmetje bi morali več vlagati v znanje in človeški kapital.
- Naloga države in skupne kmetijske politike je, da se na več nivojih spopade s strukturnimi problemi. V povezavi s tem, so ostri pogoji pri ukrepih, kot je zgodnje upokojevanje kmetov, neproduktivni.
- Večja odgovornost posameznika ne glede na plotove ekonomije in politike pa je nujna.

5.5 SKLEPI

- Starostna struktura je v JV Sloveniji tako neugodna, da velikega dela starejših gospodarjev ukrep Zgodnje upokojevanje sploh ne more zajeti, saj je več kot 35 odstotkov gospodarjev starejših od 64 let.
- Razmerje med starostjo kmetov in ostalega aktivnega prebivalstva je v Sloveniji izrazito neugodno, s čimer smo v samem vrhu med vsemi razvitimi državami. Razlogov za to je več. Eden izmed vzrokov je upadanje števila delovnih mest v kmetijstvu, zato z vsako naslednjo generacijo vstopi v kmetijstvo manjše število mladih (Kavčič in sod., 2002).

- K neugodni starostni strukturi pa dodatno vplivajo še: visok delež kmetij z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost (OMD), nizki dohodki, dobre zaposlitvene možnosti izven kmetijstva, slaba zemljiška struktura,…
- Na anketiranih kmetijah sta prisotna dva živinorejska segmenta in sicer prireja mleka in prireja govejega mesa. Kmetije imajo v lasti povprečno 7,43 ha primerljivih kmetijskih zemljišč. Obdelujejo pa povprečno 15,69 ha. Tri četrtine kmetij je čistih, to potrjuje tudi dosežen dohodek iz kmetijske dejavnosti; na dveh tretjinah kmetij je več kot 50 odstoten.
- Ciljna skupina anketiranih so bili gospodarji, ki bodo po kriteriju starosti izpolnili pogoj za zgodnje upokojevanje enkrat do leta 2013. Posledično je 69 odstotkov zavarovanih iz kmetijskih dejavnosti. Trajanje zavarovanja pri večjem delu presega zahtevanih sedem let neprekinjenega zavarovanja. 31 odstotkov pa ni zavarovanih iz kmetijske dejavnosti.
- Ugotovili smo, da ukrep ZU kmetje zelo slabo poznajo. Skoraj tri četrtine anketiranih ne pozna podrobnosti ukrepa. Poznavanje je povezano z obsegom kmetijskih zemljišč (večje - bolje), vrsto proizvodnje (mlečna - bolje) in s starostjo (mlajši - bolje). Polovica gospodarjev ne izpolnjuje pogojev za vključitev. Skoraj 24 odstotkov pogoje načeloma izpolnjuje in o vključitvi razmišlja, več kot 26 odstotkov pa imajo možnosti, a ukrep zavračajo ali nimajo naslednika.
- Gospodarji kot najpogostejši razlog za negotov položaj nasledstva na kmetijah navajajo slab dohodkovni položaj v kmetijskem sektorju.
- Pogoji za ukrep so omejevalni, zato lahko na anketiranem območju do leta 2013 pričakujemo le nekaj vlog.

6 POVZETEK

V diplomskem delu smo skušali osvetliti ukrep kmetijske politike, ki ima za namen izboljševati starostno strukturo kmetov v JV Sloveniji. Ukrep Zgodnje upokojevanje, ki se je že izvajal od 2004 do 2006, je tudi v PRP 2007 do 2013, zato smo pogoje za vključitev vanj podrobneje preučili. S pomočjo ankete smo ugotavljali naklonjenost med potencialnimi kandidati.

Že pregled literature je pokazal na problematiko starostne strukture v Sloveniji, ta pa je še bolj neugodna v njenem JV delu, katerega smo vzeli pod drobnogled.

V skladu s cilji naloge smo ugotovili, kateri so glavni razlogi za njegovo (ne)izvajanje v tem delu države. Izpostavili smo pogoje upravičenosti in jih primerjali z dejanskim stanjem. Rezultati so omogočali podajanje objektivne kritike na ukrep. Poskušali smo podati konkretne predloge, čeprav se je pokazala izjemna kompleksnost vprašanja generacijskega prenosa.

Odgovornost za redko izvajanje in za slabe obete za prihodnost je deljena. Pogoji za pristop k ukrepu so omejevalni, na drugi strani pa je veliko kmetov, ki pogoje izpolnjujejo, a so do ukrepa zadržani. Gre torej za slabo obveščenost in pomanjkanje zaupanja. Z rezultati ankete posredno in neposredno ugotavljamo, da bi boljša ekonomska situacija znatno pripomogla k pomlajevanju gospodarjev na kmetijah. Primarna funkcija kmetijstva mora ostati proizvodnja, pa čeprav se načini, kako delovati, spreminjajo.

7 VIRI

7.1 CITIRANI VIRI

ARSKTRP (Agencija Republike Slovenije za kmetijske trge in razvoj podeželja). 2006. Letno poročilo o delu ARSKTRP 2005. http://www.arsktrp.gov.si/fileadmin/arsktrp.gov.si/pageuploads/Publikacije_gradiva/Microsoft_Word__060313_Poro__ilo_delu_ARSKTRP_2005.pdf (10. nov. 2007)

ARSKTRP (Agencija Republike Slovenije za kmetijske trge in razvoj podeželja). 2007a. Letno poročilo o delu ARSKTRP 2006. http://www.arsktrp.gov.si/ (10. nov. 2007)

ARSKTRP (Agencija republike Slovenije za kmetijske trge in razvoj podeželja). 2007b. Prejemniki sredstev. http://www.arsktrp.gov.si/si/inf__ormacije_javnega_znacaja/prejemniki_sredstev7 (17. nov. 2007)

EUROSTAT. 2005. Statistics in focus. Farm stucture in Germany – 2005. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=0,1136206,0_45570464&_dad=portal&_schema=PORTAL (14. dec. 2007)

Kavčič S. in sod. 2002. Analiza finančnih razsežnosti morebitne uvedbe ukrepa zgodnjega upokojevanja v Sloveniji: simulacijska analiza možnih scenarijev izvajanja ukrepa Študija. Domžale, Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Katedra za agrarno ekonomiko, politiko in pravo: 56 str.

Logar M. 2004. Zgodnje upokojevanje kmetov. Sodobno kmetijstvo, 37, 7: 15-16

MKGP. 2007. Raba kmetijskih zemljišč. http://rkg.gov.si/GERK/ (15. nov. 2007)

Program razvoja podeželja za republiko Slovenijo 2004 – 2006. 2004. http://www.arsktrp.gov.si/fileadmin/arsktrp.gov.si/pageuploads/Publikacije_gradiva/PRP-program-spremembe-konsolidirano.pdf (23. dec. 2006)

Program razvoja podeželja za republiko Slovenijo 2007–2013. 2007. http://www.arsktrp.gov.si/ (30. jul. 2007)

SURS. 2002. Popis kmetijskih gospodarstev 2000. http://www.stat.si/pub_rr777-02.asp (12. jan. 2007)

SURS. 2007. Struktura kmetijskih gospodarstev; začasni podatki. http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=1219 (20. nov. 2007)

Štrumbelj – Trontelj I. 2004. Izvajanje ukrepa zgodnjega upokojevanja kmetov. Sodobno kmetijstvo, 37: 17-19

Uredba sveta o podpori razvoja podeželja iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (EKSRP). ES 1698/2005. www.mkgp.gov.si/fileadmin/mkgp.gov.si/pageuploads/Breda/RAZPISI/113/JR_113.pdf (10. dec. 2007)

Uredba sveta o podpori za razvoj podeželja iz Evropskega kmetijskega usmerjevalnega in jamstvenega sklada (EKUJS). ES 1257/1999. http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r03/predpis_DRUG1543.html (12. dec. 2007)

Wostner P., Aljančič M., Klužer F., Juvančič L., Medved E., Kušer N., Granatir E., Jerina A., Babič A., Arh J., Dejak B., Kobal J. 2005. Kako do denarja EU. 1. natis. Ljubljana, GV Založba: 61,62,121,122,128,129

Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-1-UPB4). Ur.l. RS št. 109-4646/06.http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=2006109&stevilka=4646 (15. dec. 2007)

Zemljič D. 2004. Medgeneracijski ključ. Sodobno kmetijstvo, 37, 7: 1

7.2 DRUGI VIRI

Drulc S., Ilijaš Petrovič U., Kutin Slatnar B., Orešnik I., Cunder T., Golež M., Juvančič L. 2002. Popis kmetijskih gospodarstev Slovenija 2000. Ljubljana, Statistični urad republike Slovenije: 256 str.

Erjavec E., Kavčič S. 2001. Učinki pristopa Slovenije k Evropski uniji za slovensko kmetijstvo. V: Učinki reforme Slovenske kmetijske politike. 1. konferenca DAES, Ljubljana, 1. okt. 2001. Ljubljana, Društvo agrarnih ekonomistov Slovenije: 68-82

Kavčič S., Kuhar A., Erjavec E. 2003. Ocena skupnega dohodka na kmečkih gospodarstvih v Sloveniji. V: Slovensko kmetijstvo in Evropska unija. 2. konferenca DAES, Ljubljana, 14. apr. 2003. Domžale, Društvo agrarnih ekonomistov Slovenije – DAES: 273-288

Kulovec M., Jerič D., Donko I., Tumpej M., Kos I., Mrzlikar H., Bajuk A., Krašovec J., Dolenšek M., Kos M., Turk – Mate V., Feher M. 2002. Dopolnilne dejavnosti na kmetiji, Ljubljana, Kmečki glas: 175 str.

Uredba o plačilih za ukrepe Programa razvoja podeželja za Republiko Slovenijo 2004-2006 za leto 2005. http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r03/predpis_DRUG1543.html (15. nov. 2007)

Zemljič D., Sebenik D. 2004. Največji kapital so mladi. Sodobno kmetijstvo, 37, 7: 10-14

ZAHVALA

Jesen 2007 je imela poseben pečat, ko sem v večinoma deževnih dneh trkal na vrata anketirancev. Polni skrbi in načrtov za zaključek naporne sezone so si vzeli čas zame, za anketo in še veliko več. Tisti, včasih dolgi obiski so mi poleg dragocenih podatkov dali neizčrpen vir za to diplomsko delo in za življenje.

Posebna zahvala gre mentorju doc. dr. Luki Juvančiču za pomoč in vzpodbude, ko je bilo najtežje, ko delo ni steklo. Hvala za sodelovanje in prijeten pristop, za nove poglede na kmetijsko politiko.

Do dragocenih podatkov o anketirancih ne bi mogel priti brez Kmetijsko svetovalne službe Trebnje. Vodji Tonetu Zaletelu in ostalim sodelavcem, ki so mi priskrbeli podatke se zahvaljujem.

Zahvaljujem se tudi svoji ženi Marinki, ki mi je ves čas stala ob strani, pomagala in kar je najdragocenejše, spodbujala.

Zahvala gre staršem, ki sta mi posredovala pravi lik podeželskega človeka; hvala za možnost, da ga lahko tudi sam živim.

PRILOGE

Priloga A:

Seznanjenost in pripravljenost kmetov za vključitev v ukrep Zgodnje upokojevanje (anketa za diplomsko delo)

SEZNANJENOST IN PRIPRAVLJENOST KMETOV ZA VKLJUČITEV V UKREP ZGODNJE UPOKOJEVANJE

(anketa za diplomsko delo)

ZAP. ŠT. ANKETE: _____

DATUM: _____

IME IN PRIIMEK: _____

NASLOV: _____

SPLOŠNI PODATKI O KMETIJI

1 Koliko in kakšna kmetijska zemljišča imate v lasti ?

- ☐ Njive in vrtovi_____ ha
- ☐ Intenzivni sadovnjak ali vinograd_____ ha
- ☐ Travniki_____ ha
- ☐ Ekstenzivni sadovnjak_____ ha
- ☐ Gozd_____ ha

Dejanska raba	1 ha p.k.z.
Njive ali vrtovi	1 ha
Trajni travniki	2 ha
Ekstenzivni sadovnjaki	2 ha
Intenzivni sadovnjaki ali vinogradi ali oljčniki ali hmeljišča ali vrtnine v zavarovanih prostorih	0,25 ha
Gozd	8 ha
Plantaže gozdnega drevja	5 ha

2 Katera je glavna gospodarska dejavnost na vaši kmetiji ?
[ocena glede na glavni vir dohodka iz kmetijstva]

- ☐ Prireja mleka
- ☐ Prireja govejega mesa
- ☐ Vinogradništvo / Sadjarstvo
- ☐ Prašičereja
- ☐ Reja drobnice
- ☐ Glavni vir dohodka je iz dopolnilne dejavnosti (turistična dejavnost, strojne usluge….)
- ☐ Ostalo (konjereja, reja perutnine, gozdarstvo,…)_____

3 Dopolnilna dejavnost?

- ☐ da (Prosim, navedite, katera _____)
- ☐ ne

4 Kakšna je stopnja intenzivnosti na vaši kmetiji ? (obremenitev GVŽ/ha)

_____ GVŽ / ha

5 Kmetija v območju z omejenimi dejavniki (OMD) ?

- ☐ da
- ☐ ne

6 Koliko ljudi dela na vaši kmetiji ?
[vsakega člana gospodinjstva uvrstite v eno izmed kategorij]

Število zaposlenih na kmetiji: _____

Število šolajočih se in upokojenih, ki redno pomagajo pri delu na kmetiji: _____

Število tistih, ki redno pomagajo na kmetiji ob drugi zaposlitvi: _____

Število tistih, ki občasno pomagajo pri delu: _____

Ostali člani gospodinjstva (vzdrževani družinski člani, ne delajo na kmetiji) _____

7 Ali na kmetiji uporabljate tudi najeto delo?

- ☐ da (Prosim, ocenite letni obseg najetega dela, v št. delovnih dni _____)
- ☐ ne

8 Kolikšen delež dohodka predstavlja kmetijska dejavnost v skupnih dohodkih vašega gospodinjstva?

- ☐ (1) manjši od 25 %
- ☐ (2) 25 - <50 %
- ☐ (3) 50 - <75 %
- ☐ (4) 75 – 100 %

SOCIALNI STATUS

9 Starost nosilca je _____let

10 Vrsta pokojninskega in invalidskega zavarovanja

- ☐ Obvezno zavarovan iz kmetijske dejavnosti
- ☐ Prostovoljno zavarovan za višji obseg pravic
- ☐ Prostovoljno zavarovan za nižji obseg pravic
- ☐ Zavarovan izven kmetijske dejavnosti (zaposlitev izven kmetijstva)
- ☐ Ni pokojninsko in invalidsko zavarovan
- ☐ Invalidsko upokojen
- ☐ Drugo_____

11 Trajanje zavarovalne dobe iz kmetijske dejavnosti ?

- ☐ Ni zavarovan iz kmetijske dejavnosti
- ☐ 0 – 5 let
- ☐ 5 – 10 let
- ☐ 10 – 15 let
- ☐ 15 – 20 let
- ☐ 20 – 25 let
- ☐ več kot 25 let

12 Višina katastrskega dohodka je_____SIT,_____ € ?

ZGODNJE UPOKOJEVANJE

13 Kako dobro poznate ukrep » Zgodnje upokojevanje« ?

- ☐ Ne poznam ga
- ☐ Slišal sem zanj, a s podrobnostmi nisem seznanjen
- ☐ Z ukrepom sem solidno seznanjen
- ☐ Zelo dobro sem seznanjen z ukrepom

14 Ali ste / bi se vključili v ukrep zgodnjega upokojevanja ?

- ☐ Izvajam ga. Koliko časa ? _____
- ☐ Razmišljam o vključitvi v novi shemi PRP.
- ☐ Ne izpolnjujem pogojev. Katerih?_____
- ☐ Izpolnjujem pogoje, a nimam naslednika
- ☐ Ne zanima me, ker nalaga preveč obveznosti.
- ☐ Ne vem, nimam dovolj informacij

15 Ocenite pogoje za vstop v ukrep !

	1- neproblematičen	2 - blag	3 - zmeren	4 - oster	5 - pretiran
Starostna omejitev nad 57 let do upokojitve (63)	1	2	3	4	5
Obseg kmetijskih zemljišč v lasti vsaj 5 ha p.k.z.	1	2	3	4	5
10 let preteklega kmetovanja	1	2	3	4	5
vsaj 7 let zavarovanja iz km. dejavnosti	1	2	3	4	5
Prenosnik mora nepreklicno prenehati s kmetovanjem	1	2	3	4	5
Prenosnik ne sme biti upokojen	1	2	3	4	5
Izvesti se mora lastninski prevzem cele kmetije (razen 0,5 ha), s pogodbo o prenosu (razmerja med dediči morajo biti urejena)	1	2	3	4	5
Prevzemnik mora biti starejši od 18 let, imeti vsaj 5 let delovnih izkušenj s kmetovanjem oziroma 3 leta, če ima dokončano vsaj poklicno šolo s področja kmetijstva.	1	2	3	4	5

16 Ocenite trditve o višini rente?

Fiksni del (5000€/leto) in variabilni del (300€/ha p.k.z.) rente je dovolj visok (maks. 110.000 €)	se ne strinjam	1	2	3	4	5	se popolnoma strinjam
Fiksni del rente ustreza, variabilni je prenizek	se ne strinjam	1	2	3	4	5	se popolnoma strinjam
Fiksni del je prenizek, variabilni ustreza	se ne strinjam	1	2	3	4	5	se popolnoma strinjam
Zgornja meja upoštevanih površin 20 ha (prej 24) je ustrezna	se ne strinjam	1	2	3	4	5	se popolnoma strinjam
Doba prejemanja 10 let je dovolj dolga in največ do 70 leta starosti	se ne strinjam	1	2	3	4	5	se popolnoma strinjam

17 Ali imate na vaši kmetiji že »izbranega« naslednika ?

- ☐ Da, gotovo.
- ☐ Ne, vendar me za prihodnost kmetije ne skrbi.
- ☐ Ne morem se odločiti.
- ☐ O tem ne razmišljam, ni še čas za to.
- ☐ Želim predati, a je nasledstvo vprašljivo.
- ☐ Kmetija se bo verjetno opustila.

STRUKTURA PODEŽELJA

18 Zakaj se po vaše mladi ne odločajo za kmetovanje ?
(naslednjim trditvam določite vpliv)

	Nima vpliva	Malo vpliva	Nekoliko vpliva	Pomembno vpliva	Zelo vpliva
Težko delo malo prostega časa.	1	2	3	4	5
Nizki dohodki.	1	2	3	4	5
Za skupno življenje na kmetiji mladi težko dobijo partnerico / partnerja.	1	2	3	4	5
Veliko dela, malo učinka.	1	2	3	4	5
Kmetije, ki naj bi jih prevzeli, ne zagotavljajo preživetja.	1	2	3	4	5
Nimajo primernega znanja	1	2	3	4	5
Negotova ekonomska situacija kmetijstva	1	2	3	4	5
Negotova prihodnost kmetijskih subvencij na daljši rok.	1	2	3	4	5
Neugodne posestne razmere (npr. zemljišča slabše kakovosti, visoke najemnine in drugi neugodni pogoji najema)	1	2	3	4	5
Številni predpisi in omejitve, ki jim jemljejo pogum.	1	2	3	4	5

Velika odvisnost od narave; zaradi grozečih klimatskih sprememb je negotovost še večja.	1	2	3	4	5
Današnje zaposlitve zahtevajo celega človeka, zato se ne morejo ukvarjati še s kmetijstvom. Dovolj je en poklic.	1	2	3	4	5
Za preusmeritev in posodobitev kmetje so potrebni veliki vložki, a začeti iz nič se ne da.	1	2	3	4	5

Priloga B:

Prošnja za pripravljenost na sodelovanje v anketi

Domžale, 13. julij 2007

Prošnja za pripravljenost na sodelovanje v anketi

Spoštovani!

VINKO MERZEL, absolvent visokošolskega strokovnega študija na Oddelku za zootehniko Biotehniške fakultete opravlja diplomsko delo, v katerem raziskuje poznavanje in pripravljenost gospodarjev za vstop v ukrep 'zgodnje upokojevanje kmetov' na območju občine Trebnje.

Diplomsko delo bo temeljilo na anketnih podatkih, na podlagi katerih bo kandidat analiziral motive in cilje prihodnjega gospodarjenja na anketiranih kmetijah ter mnenja glede ukrepa 'zgodnje upokojevanje kmetov'.

Vaše sodelovanje v anketi, s katero se bo študent oglasil pri Vas, bi bilo v veliko pomoč pri izdelavi njegovega diplomskega dela. Vaši odgovori bodo obravnavani anonimno in bodo uporabljeni izključno samo za potrebe diplomske naloge.

Za sodelovanje se Vam vnaprej zahvaljujemo.

S spoštovanjem,

Mentor:

dr. Luka Juvančič

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA ZOOTEHNIKO

Vinko MERZEL

VKLJUČEVANJE KMETIJ V UKREP ZGODNJEGA UPOKOJEVANJA V JUGOVZHODNI SLOVENIJI

Diplomsko delo

Visokošolski strokovni študij

Ljubljana 2008